

The background image shows the interior of a cinema hall. The seats are red and arranged in rows, facing a stage area. The walls are dark, and there are some lights visible on the ceiling and walls. The text is overlaid on the image.

de AMSTERDAMSE BIOSCOPEN in het verleden en heden

plus: de geschiedenis van de cinematografie in Nederland en in het bijzonder in Amsterdam
plus: biografieën belangrijke figuren in de geschiedenis van de Amsterdamse bioscooptheaters

<i>Inhoudsopgave</i>	<i>geopend</i>	<i>pag.</i>		<i>geopend</i>	<i>pag.</i>
<i>Geschiedenis cinematografie</i>		5	<i>Biografieën</i>		52
<i>Nog bestaande bioscopen:</i>		11	• Franz A. Nöggerath		53
• The Movies - Haarlemmerdijk 159-161	1912	11	• Jean Desmet		55
• Filmtheater De Uitkijk - Prinsengracht	1912	13	• Abraham Tuschinski		58
• Filmtheater Rialto - Ceintuurbaan 338	1920	16	• Piet Meerburg		62
• Theater Tuschinski (Pathé) - Reguliersbreestraat 26-28	1921	17	• Cor Koppies		65
• City Theater (Pathé) - Kleine-Gartmanplantsoen 15-19	1935	21	• Jan Luhl		68
• Kriterion - Roetersstraat 168-170	1945	25	<i>Voormalige bioscopen:</i>		72
• EYE Film Instituut (Filmmuseum) - Vondelpark/per 5-04-2012 Overhoeks	1974	29	• Bijou Biograph Theater / Damstraat Bioscoop / New York - Damstraat 20	1906-1924	73
• Tropentheater - Linnaeusstraat 2A	1977	32	• Nöggerath - Reguliersbreestraat 34	1907-1983	74
• Bioscoop Cinecenter - Lijnbaansgracht 236	1979	34	• Café Bioscoop Blaauw - Rembrandtplein 8	1909-1915	76
• Filmhuis Cavia - Van Hallstraat 52	1982	35	• Cinema Parisien - Nieuwendijk 69	1910-1987	76
• Cinema De Balie - Weteringschans 10	1982	36	• Opera Bioscoop / Bellevue - Leidsekade 90	1910-1984	78
• Smart Project Space (zie ook pag.146) - Arie Biemondstraat 105-111	1994	40	• Apollo Theater - Haarlemmerdijk 82	1911-1964	80
• Het Ketelhuis - Westergasfabriek, Haarlemmerweg	1999	43	• Pathé Theater - Kalverstraat 122	1911-1925	81
• Melkweg Cinema - Lijnbaansgracht 234A	2000	45	• Olympia - Dapperstraat 84	1911-1922	82
• Pathé De Munt - Vijzelstraat 15	2000	47	• Union Theater - Heiligeweg 34-36	1911-1930	82
• Pathé Arena - Arena Boulevard 600 (Amsterdam Zuidoost)	2000	49	• Americain Bioscoop - Daniël Stalpertstraat 67	1911-1913	83
• Studio K - Timorplein 62	2008	51	• Rembrandt Bioscope - Joden Breestraat 23	1911-1927	83
			• Witte Bioscoop / Capitol / Cineac Damrak - Damrak 64	1911-1983	84

<i>vervolg voormalige bioscopen:</i>	<i>geopend</i>	<i>pag.</i>	<i>vervolg voormalige bioscopen:</i>	<i>geopend</i>	<i>pag.</i>
• Van Lennep Bioscoop - <i>Kinkerstraat 309-311</i>	1911-1914	87	• Plantage / Cinema Hollandia - <i>Nw.Herengracht 117</i>	1912-1960	103
• Familie Bioscoop - <i>Nieuwendijk 11</i>	1911-1916	87	• Cinema Centraal - <i>Nieuwendijk 67</i>	1912-1987	104
• Groot Bioscoop Theater / Kosmorama / Luxor Theater / Blue Movie - <i>Nieuwendijk 128-132</i>	1911-1975	88	• Haarlemmerpoort / Thalia - <i>Haarlemmerplein 33</i>	1912-1915	104
• Cinema de la Monnaie / Cinema de Munt / Plaza - <i>Kalverstraat 226</i>	1912-1972	89	• Tavenu / Prinsessebioscoop / Cinema Hollandia - <i>Haarlemmerdijk 161</i>	1912-1969	105
• Bioscoopzaaltje - <i>Goudsbloemstraat 52-54</i>	1912-1914	92	• Olympia Paleis Overtoom <i>135-137</i>	1913-1914	106
• Bioscoopzaaltje <i>Goudsbloemstraat 80</i>	1912	92	• Goudsbloem - <i>2e Goudsbloemdwardsstraat</i>	1913-1914	106
• Bioscoopzaaltje <i>Tuinstraat 144-146</i>	1912	92	• Dam Bioscoop - <i>Damstraat 23</i>	1913-1914	106
• Edison - <i>Haarlemmerstraat 12A</i>	1912-1913	93	• Wester Bioscoop / Roode Bioscoop / Ons Genoegen - <i>Haarlemmerplein 7</i>	1913-1918	107
• Edison - <i>Elandsgracht 92</i>	1912-1962	93	• Rozen Theater / Asta Theater / Capitol - <i>Rozengracht 117</i>	1913-1971	108
• Concordia / Victoria - <i>Rapenburg 16B</i>	1912-1915	95	• Nassau Bioscoop / Centrum / Thalia - <i>Lijnbaansgracht 31-32</i>	1913-1933	110
• Odeon - <i>Coehoornstraat 6</i>	1912-1914	95	• Rubens Bioscoop - <i>Waterlooplein 80-82</i>	1913-1918	111
• Prinsen Theater / Nova Theater - <i>Prinsengracht 245A</i>	1912-1960	96	• Oostersche Bioscoop - <i>Weesperstraat 60-62</i>	1913-1914	111
• Scala / Rex / Parisien - <i>Haarlemmerstraat 31-39</i>	1912-1989	97	• Ceintuur Bioscoop - <i>Ceintuurbaan 280</i>	1913-1921	111
• Cinema Palace / Roxy - <i>Kalverstraat 224</i>	1912-1983	99	• Van Swinden Theater - <i>1e Van Swindenstraat 72-76</i>	1913-1965	111
• Beurs Bioscoop / De Vereeniging - <i>Warmoesstraat 139</i>	1912-1913	101	• Tip Top Theater - <i>Jodenbreestraat 25-27</i>	1914-1942	112
• Odeon - <i>Singel 460</i>	1912-1916	101			
• Juliana / Thalia - <i>Nieuwendijk 29</i>	1912-1922	103			

vervolg voormalige bioscopen:

	<i>geopend</i>	<i>pag.</i>
• Passage Bioscoop - <i>Nieuwendijk 186</i>	1919-1959	115
• Rembrandt Theater - <i>Rembrandtplein 19</i>	1919-1943	115
• Victoria - <i>Nieuwendijk 192</i>	1920-1922	118
• Ceintuur Theater - <i>Ceintuurbaan 282-284</i>	1921-1976	118
• Cinema Royal - <i>Nieuwendijk 154</i>	1922-1976	119
• National Bioscoop - <i>Linnaeusstraat 20</i>	1922-1965	121
• Olympia - <i>Bellamystraat 49</i>	1928-1965	125
• Astoria Theater - <i>Mosplein 18</i>	1929-1966	123
• Ooster Theater/Bio - <i>Middenweg 18-24</i>	1930-1975	129
• Huize De Liefde/Cinema Room - <i>Da Costakade 74-102</i>	1932-1974	123
• Alhambra - <i>Weteringschans 134</i>	1933-1977	124
• Ambassade/West-End - <i>Jan Evertsenstraat 18B</i>	1933-1970	125
• Victoria - <i>Sloterkade 162</i>	1934-1976	125
• Archipel/Odeon Theater - <i>Zeeburgerstraat 6</i>	1934-1968	129
• Cineac - <i>Reguliersbreestraat 31-33</i>	1934-1996	126
• Hallen Theater - <i>Jan van Galenstraat 41</i>	1936-1979	128
• Bioscoop Thalia/Cultura/Cinéto! - <i>Tolstraat 160</i>	1942-1979	130
• Amstel - <i>Amstelstraat</i>	1943-1945	131
• Theater Desmet, v/h Rika Hopper Theater - <i>Plantage Middenlaan 4A</i>	1946-2000	131

vervolg voormalige bioscopen:

	<i>geopend</i>	<i>pag.</i>
• Zonnehuis - <i>Zonneplein 30</i>	1949-1975	133
• Flora - <i>Amstelstraat 20-28</i>	1953-1980	134
• Du Midi - <i>Apollolaan 2</i>	1954-1982	136
• Calypso - <i>Marnixstraat 402</i>	1955-2005	137
• Leidseplein Theater - <i>Leidseplein 12</i>	1958-1984	138
• Cinema West/Cinema International - <i>August Allebéplein 4</i>	1961-1999	138
• Cinerama Bellevue - <i>Marnixstraat 400</i>	1965-2005	139
• Saskia/Climax - <i>Rembrandtplein 17</i>	1966-1986	142
• Alfa - <i>Kleine-Gartmanplantsoen 4</i>	1979-1998	142
• Holland Experience 3D Movie Theater - <i>Jodenbreestraat 8-10</i>	1998-2006	143
• Smart Project Space - <i>1e Constantijn Huygensstraat 20</i>	2001-2003	146

Techniek

• NOTO (geluids-)filmsysteem	1922	120
• Cinemascope	1953	135
• Cinerama	1952	140
• Blowups	1963	144
• IMAX	1955	145

Literatuurlijst / Links

147

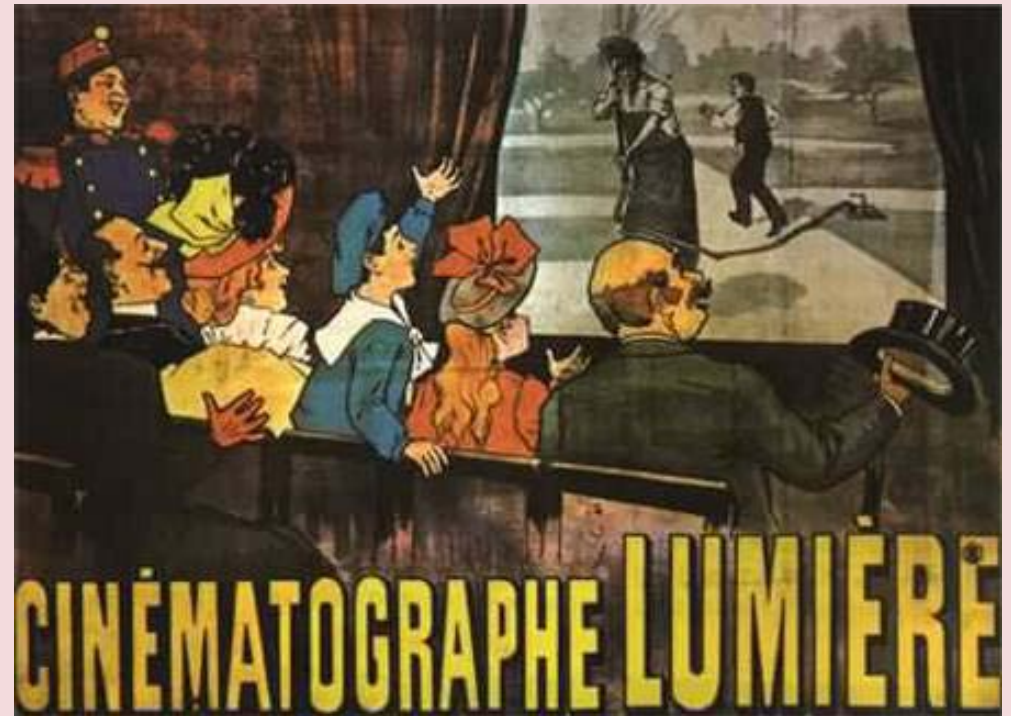
De nu volgende teksten baseren zich in hoge mate op de publicaties in Wikipedia, waaraan de samensteller zelf regelmatig meewerkte.

Het beeldrecht van enkele hier geplaatste foto's berust bij [Roloff de Jeu](#)

De bioscoopgeschiedenis begon in 1894, toen Edison zijn [kinetoscoop](#) demonstreerde aan het publiek. Via dit apparaat konden betalende bezoekers al naar een kort filmfragment kijken. Maar eigenlijk mag dit niet het begin van de bioscoop genoemd worden omdat je met dit apparaat maar met één persoon tegelijk naar het filmfragment kon kijken, dus het was nog geen film voor een massa publiek.

De bioscoopgeschiedenis begon eigenlijk pas echt met de gebroeders Lumière in Parijs op 28 december 1895, want toen werd voor het eerst met hun uitvinding, de Cinématographe, een openbare filmvoorstelling gegeven voor een betalend publiek.

Vanaf dat moment werden de films van de broers erg populair en dus reisden zij met hun Cinématographe de hele wereld rond om voorstellingen te geven. Hierbij deden zij ook Amsterdam aan: vanaf 12 maart 1896 konden bezoekers na het betalen van 50 cent entreegeld een voorstelling van ongeveer een half uur bekijken. Met de komst van de gebroeders Lumière waren de eerste film-

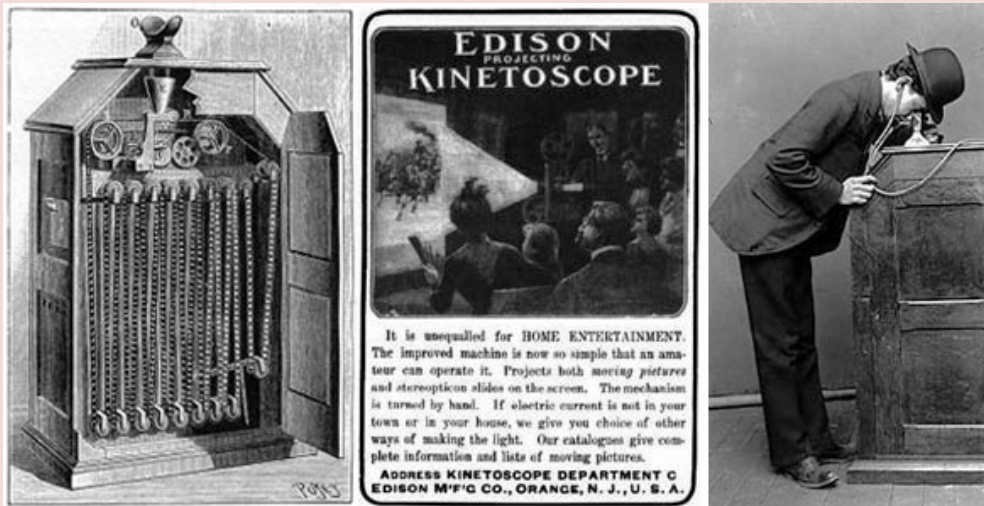
voorstellingen in Nederland een feit. In de 12 maanden erna waren er verscheidene mensen die ook films in Nederland vertoonden, al waren dit meestal tijdelijke voorstellingen die hoorden bij een internationale tournee.

[Bekijk op YouTube een Lumière film uit 1888.](#)

Eerste reisbioscopen

Op 15 juli 1896 dook de eerste Nederlandse reisbioscoop op. In de jaren erna introduceerde Christian Sliker, de eigenaar van deze bioscoop, de film in een groot aantal steden en dorpen. Andere

Boven: Met deze affiches lokten de gebroeders Lumière bezoekers naar de voorstellingen.
Links: Werking en grbruik van de kinetoscoop in een advertentie van de Edison Company.

ondernemers volgden al snel zijn voorbeeld, en zo ontstond in de loop der jaren een permanente bioscoop. Deze bioscopen kwamen veelal terecht op kermissen, want een kermis was de uitgesproken plaats om nieuwe ontdekkingen te laten zien; of het nu mensen of technische apparaten waren.

Teruglopende belangstelling

Rond 1900 gingen mensen zich eindelijk in de film zelf interesseren. Daarvoor maakte het hen niet zoveel uit, als de beelden maar

Boven: The Imperial Bio was de reisbioscoop van Jean Desmet. Tussen 1907 en 1910 reisde Desmet met deze bioscoop door Nederland..

Rechts: De Romeinse filmtempel van Alberts Frères, hier op de Markt in Maastricht

bewogen. Omdat het nieuwtje er nu af was gingen mensen ook kritiek leveren op films, want elke keer werden de zelfde films vertoond en de kwaliteit was ook niet om over naar huis te schrijven. Dit alles zorgde ervoor dat de belangstelling voor de bioscopen rond de eeuwwisseling snel terugliep.

Het aantrekken van publiek

Om toch weer publiek te trekken gingen de kermisbioscopen meer reclame maken voor hun films, zorgden ze voor een luxer aankleding van de filmzaal en kwamen zij met een breder aanbod aan films. Een andere manier om films interessanter te maken was het toevoegen van 'levende' muziek aan de films rond 1905. Films werden begeleid door piano's en violen. Ook kwamen er explicateurs, die uitleg gaven over de getoonde films. Dit alles zorgde

ervoor dat de mensen de weg naar de reisbioscopen weer wisten te vinden.

In Nederland waren het rond de eeuwwisseling de gebroeders Mullens die onder de naam Alberts Frères die veel succes hadden op filmgebied. Dit kwam onder andere omdat hun aankleding van hun bioscoop zeer luxe was en zij veel reclame maakten voor hun bioscoop.

Vaste bioscopen

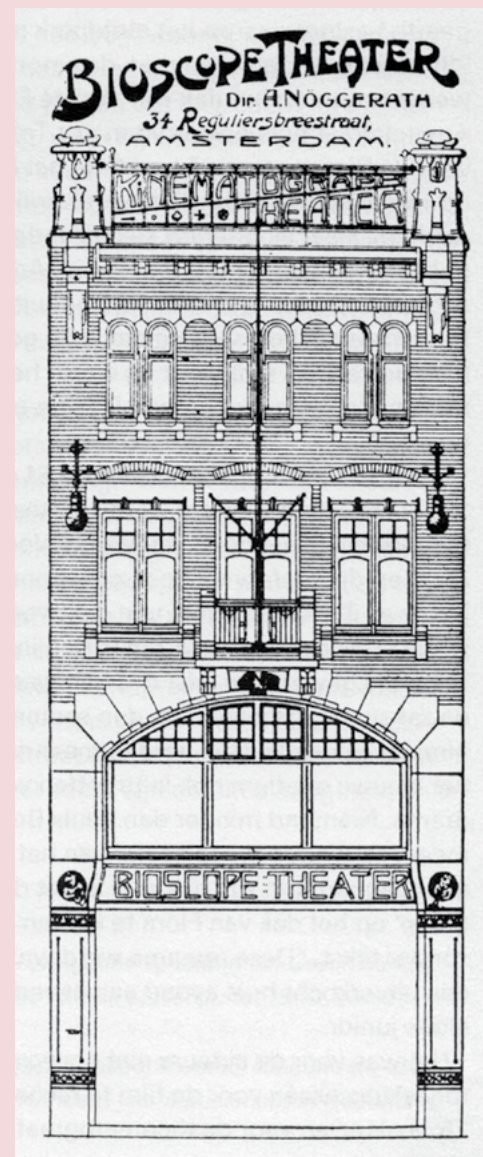
De eerste vaste bioscopen doken op in 1906, waarbij Tivoli in Rotterdam toch wel de bekendste is. De belangrijkste voorwaarde voor de vaste bioscopen was een vast aantal bezoekers, hierdoor waren ze verzekerd van voldoende inkomsten en konden ze op een plaats blijven.

Groei van bioscopen

Dalende kosten zorgden ook voor meer bioscopen, zo zorgden de daling van de stroomprijs en het huren van films via een distributeur in plaats van kopen bij een filmfabriek voor een flinke kostenbesparing. In de periode 1910-1914 was er een ware wildgroei aan vaste bioscopen; zo hadden sommige grote steden wel 10 of meer bioscopen. Dit alles was een goede zaak

voor de vaste bioscopen maar de rondtrekkende bioscopen werden weggeconcurrereerd en moesten bijna allemaal hun deuren sluiten. Zij kozen ervoor om een vaste bioscoop te openen of een andere kermisattractie te nemen.

Boven: De eerste vaste bioscoop in Amsterdam: de Nöggerath -1907

Links: De eerste vaste bioscoop in Nederland: Tivoli in Rotterdam -1903

Richtlijnen voor bioscopen

Door de groei van filmindustrie kwam er ook kritiek op de bioscopen en begon ook het vraagstuk over de aard van de film en restricties op basis van leeftijd op te spelen. Zo kwamen er in bepaalde steden keuringscommissies die de bioscopen in de gaten moesten houden.

Omdat er veel kritiek kwam op de bioscopen besloten de bioscoophouders zelf in 1919 een bond op te richten, zodat ze samen sterk zouden staan: de Nederlandsche Bioscoopbond.(NBB). Een echte regelgeving kwam er pas in 1926 door de bioscoopwet.

Na de Eerste Wereldoorlog

Na de 1e wereldoorlog veranderde ook het karakter van de films, was het voorheen een bonte verzameling van allemaal soorten korte films, werden er nu vooral lange speelfilms getoond. Na de introductie van de geluidsfilm in 1930 werd het helemaal anders want vanaf dit moment verdwenen alle korte films en muzikale begeleiding. Vanaf nu werden de voorstellingen voor een groot deel hetzelfde zoals wij ze kennen.

De bioscopen zelf

Bij het veranderen van de films veranderde ook de bioscopen zelf: ze werden groter en luxer zodat ze steeds meer bezoekers konden trekken. Van de reusachtige filmpaleizen is het Tuschinski Theater in Amsterdam wel het bekendste. Al waren er ook nog wel wat minpunten: bioscopen waren meestal alleen in het weekeinde open en in de zomer vaak gesloten.

Drive-in bioscoop

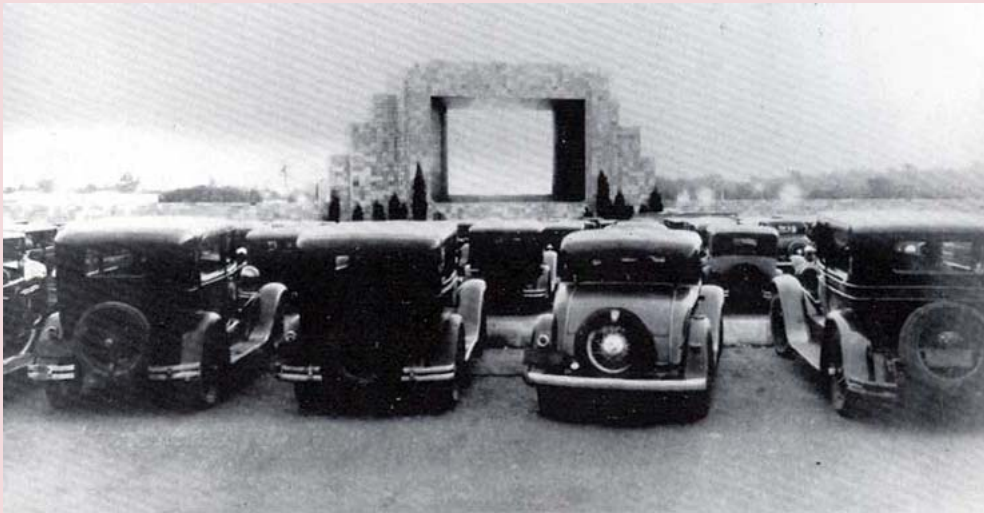
Ook kwam er een compleet nieuwe ontwikkeling op bioscoopgebied. Richard Hollingshead was een jonge verkoopmanager bij de Autoproducten van Whiz van zijn papa, die het hunkering voelden om iets uit te vinden die zijn twee belangen combineerde: auto's en movies.

Hij dacht aan een openluchttheater waarbij filmbezoekers de film vanuit hun eigen auto konden bekijken.

Hij begon op zijn eigen oprijlaan waar hij een oude projector op zijn auto vastmaakte en het scherm vastmaakte tussen twee bomen, als geluid gebruikte hij een oude radio die achter het doek werd opgesteld. Door te testen met de opstellingen van auto's ont-

Boven: Fragment uit de eerste geluidsfilm *The Jazz Singer* 1927. Klik de afbeelding

wikkelde hij uiteindelijk een variant met onder andere hellingen zodat alle auto's een goed zicht hadden.

Zijn eerste echte drive-in theater kwam op 16 mei 1933 in Crescent Boulevard, Camden, New Jersey. De toegangsprijs was 25 cent per auto en 25 cent per persoon.

In het begin waren er veel problemen met het geluid, omdat het geluid alleen uit boxen kwam die vlak bij het scherm stonden. Daardoor konden de auto's die helemaal achterin stonden alles slecht verstaan. Als oplossing werd hier een in-car speaker systeem voor ontwikkeld. Hierbij kreeg iedere auto boxen voor in de auto zodat eenieder alles goed kon volgen. Vooral vanaf de jaren 40 was er een enorme groei bij dit soort bioscopen waar soms wel 5000 auto's terecht konden.

Boven: The Crescent Boulevard drive-in bioscoop in Camden, New Jersey, USA.

Rechts: Abraham Tuschinski vond dat zijn bezoekers recht hadden op een unieke avond uit

Bioscoop publiek

Over het bioscooppubliek is ook weinig bekend, zo is het niet bekend of mannen, vrouwen dan wel kinderen vaker naar de bioscoop gingen en is het ook niet bekend welk soort films favoriet waren. Bij nadere bestudering zien we dat het aantal bioscoopbezoekers tussen de Eerste Wereldoorlog en Tweede Wereldoorlog verdubbelt. Het aantal bioscopen zelf bedroeg in 1939 171 vestigingsplaatsen. Als je naar de bios ging werd je naar je plek begeleid door een ouvreuse, een dame met een zaklantaarn die je naar je stoel leidde. Vervolgens begon het voorprogramma, meestal het Polygoonjournaal in zwart-wit, ingesproken door Philip Bloemendal, met zijn zo vertrouwd stem. Veel nieuwswaarde had dat journaal eigenlijk niet, zeker niet al je vaker dan éénmaal per week naar de bios ging.

Ontwikkelingen vanaf de Tweede Wereldoorlog tot nu

Na de Tweede Wereldoorlog begonnen de bioscopen langzaam weer te herstellen van de oorlog. Bij het begin van de wederopbouw van Nederland begon ook het bioscoop bezoek ook weer sterk toe te nemen. Door de komst van allerlei technische ontwikkelingen nam ook de kwaliteit van de bioscopen toe. Zo ontstond de surround sound waardoor het geluid van alle kanten om je heen kwam in plaats van stereo. In antwoord op de televisie probeerden de bioscopen hun publiek te binden door beeldvergroting door widescreen, Cinemascope en Cinerama. Parallel daaraan werd de beeldkwaliteit verbeterd door het filmspoor verdubbeld van 35mm naar 70mm. Beide formaten film werden sindsdien naast elkaar gebruikt, al naar gelang de uitrusting van de bios-

coop. Ook kwam het voor dat theaters naast 70mm hun 35mm projectoren lieten staan of daar later uit kostenoverwegingen naar terugkeerden.

Er kwamen bioscopen met een extra groot beeldscherm van meer dan 20 m breed. Op deze manier kon je een film heel intens beleven; deze grote schermen werden IMAX genoemd (zie pag. 145). Een heel speciale bioscoop is het Omniscope in Den Haag. Deze grootbeeld bioscoop heeft een koepelvorm waarbij de film het hele oppervlakte van de koepel bestrijkt. Dit is OmniMax, een variant van het eerder genoemde IMAX systeem. Later door de komst van 3-D en 3-D bioscopen was het in sommige bioscopen zelfs mogelijk om films 3-dimensionaal te bekijken.

Boven: Het Omniscope in Den Haag
Links: Pathé Arena IMAX 3-D theater

The Movies

The Movies is de oudste nog in gebruik zijnde bioscoop in Amsterdam. The Movies begon in 1912 als Bioscoop Tavenu om in 1915 te wijzigen in Cinema Hollandia. Het complex is gevestigd aan de Haarlemmerdijk 161-163, aan de rand van de Jordaan, en omvat

Boven: The Movies is nu over drie panden verdeeld.

Rechts: Cinema Hollandia begon in het middelste pand. Deze foto is uit de jaren '60.

thans vier zalen. Tot de Tweede Wereldoorlog fungeerde de bioscoop als buurtcinema. Grote films werden eerst vertoond in de grote bioscopen van de stad, waarna ze in de kleine zaaltjes in de vele buurtbioscopen bleven draaien. Na de oorlog concentreerde Cinema Hollandia zich vooral op actiefilms. In de jaren zestig, toen vele buurtbioscopen ten onder gingen, wist de Hollandia te overleven.

The Movies neemt deel aan het samenwerkingsverband Cineville. In 1971 werd de bioscoop verkocht aan Pieter Goedings. Hij wilde de cinema aanvankelijk van naam laten veranderen in 'Piccadilly', maar koos uiteindelijk voor de naam The Movies. Hij veranderde het programma van actiefilms naar kwalitatief betere films. Het art deco interieur bleef echter behouden, waardoor het de bijnaam 'Klein Tuschinski' kreeg. De zaken liepen goed en na enkele jaren wist de nieuwe eigenaar de naastgelegen panden te kopen waardoor er drie extra zalen gecreëerd konden worden. Daarnaast kwam er een bar in de foyer.

In 1989 verkocht Goedings de bioscoop aan enkele beleggers, onder wie Roeland Kerbosch. De laatste kocht enkele maanden later de anderen uit en haalde Matthijs van Heijningen binnen als mede-eigenaar. The Movies werd uitgebreid met een vierde

zaal en een restaurant. Matthijs van Heijningen verliet The Movies in 1997. Roeland Kerbosch verkocht The Movies in oktober 2007 aan de van Lantaren/Venster afkomstige

Kadir Selçuk. Binnen het zeventiende-eeuwse pand van de bioscoop bevindt zich ook een restaurant. De omvang van de bioscoop is bescheiden. Er zijn vier zalen met in totaal 400 stoelen. De programmering van de bioscoop is een middenweg tussen de blockbusters en de kunstzinnige arthousefilms.

Er zijn vergevorderde plannen voor een tweede bioscoop in de historische binnenstad van Dordrecht. The Movies zal zich hier gaan vestigen in een leegstaand pand dat jaarlijks in december dienst doet als residentie van Sinterklaas.

Boven: Het art deco interieur van The Movies. Door deze inrichting kreeg de bioscoop de bijnaam 'Klein Tuschinski'.

Links: Roeland Kerbosch, de huidige exploitant.

Filmtheater De Uitkijk

De Uitkijk is onderdeel van Cineville, heeft één zaal en is gevestigd aan de Prinsengracht bij de Leidsestraat in Amsterdam. Het had als slagzin *Kijk uit naar De Uitkijk... de goede films komen er toch...* en later *Eerst zien, dan geloven*. De Uitkijk werd in 1929 gevestigd in een verbouwd pakhuis waar sinds 1912 de City Bioscope was gevestigd.

De Uitkijk werd in 1929 geopend door de Maatschappij voor Cinegrafie NV die daarmee de eerste bioscoop met een zeer aparte programmering in Nederland creëerde. In 1929 zag Mannus Franken (één van de oprichters van de Filmliga) aan de gevel van de toenmalige City Bioscope aan de Prinsengracht een bordje hangen waarmee het pand te huur werd aangeboden. De City Bioscope was daar al zestien jaar gevestigd. Omdat het commerciële succes uitbleef en er een arbeidsconflict ontstond ging men het filmtheater in 1929 sluiten.

De Nederlandsche Filmliga die in 1927 was opgericht is vanaf 1929 sterk verbonden geweest met De Uitkijk. Doel van de Filmliga was het publiek kennis te laten maken met de avant-garde films van die tijd, films die men in de reguliere bioscopen niet te zien kreeg. De Filmliga beloofde tegenwicht te bieden tegen deze theaters.

Eerst probeerde men het in de bioscoop Centraal aan de Amstelstraat, maar na twee jaar zag men als Maatschappij voor Cinegrafie de mogelijkheid de speciale films in De Uitkijk te gaan draaien. Nadat het pand gehuurd was werden tijdens de opening op 9 november 1929 vier films vertoond: *Heien* van Joris Ivens, *Regen* en *Jardin du Luxembourg* van Joris Ivens en *Mannus Franken* en als hoofdfilm *La Passion de Jeanne d'Arc* van Thedoor Dreier.

Na twee jaar werd de samenwerking tussen de Filmliga en De Uitkijk weer verbroken. De Uitkijk bleef echter onder leiding van directeur Ed Pelster wel bestaan als een filmtheater waar toch nog altijd speciale films

zouden worden vertoond.

In 1933 vond onder leiding van architectenbureau Merkelbach en Karsten een verbouwing plaats: nieuwe stoelen, een nieuwe vloerbedekking en een decoratief witte vleugelpiano waren de meest in het oog lopende veranderingen.

Na 1945 vond het Uitkijk-concept navolging in zowel Amsterdam als daarbuiten. De Maatschappij voor Cinegrafie breidde uit met het Leidsepleintheater in Amsterdam en Studio 2000 in Den Haag. De hervertoningen van *die Dreigroschenoper* van G.W. Pabst, maar ook de *Roversymfonie* van Friedrich Feher beleefden veel succes. Ook Franse en Italiaanse artfilms werden regelmatig geprogrammeerd. In mei 1959 werd die *Dreigroschenoper* voor de 1000ste

keer vertoond. Bij die voorstelling was de toegangsprijs drie stuivers voor alle rangen. De portier van de Uitkijk, J. F. A. Termeulen heeft 1000 keer aan de deur gestaan om het publiek binnen te laten. Later kwam de Maatschappij voor Cinegrafie in handen van Piet Meerburg, die ook de studentenbioscoop Kriterion exploiteerde, een ander avant-gardetheater in Amsterdam. Door financiële problemen deed Piet Meerburg in 1984 de bioscoop van de hand, maar zes jaar later kocht hij hem weer terug, samen met zijn zoon Krijn. Deze Krijn Meerburg had al een eigen filmdistributiemaatschappij, waar hij zijn brood mee verdiende, maar De Uitkijk is zijn grote liefde. Sinds 2004 heeft hij het theater weer voor zichzelf.

Boven: Het recente interieur van De Uitkijk

Links: Het interieur na de verbouwing van 1933. Deze foto is uit de vijftiger jaren.

35 Jaar was de leiding van het theater in handen van Wim Hulshoff Pol die met zijn deskundige keuze van de te vertonen films en de samenstelling van de programma-folders veel heeft bijgedragen aan het succes. De bedrijfsleidster Jo Nöggerath was net zo verknocht aan De Uitkijk en nam pas na 24 jaar afscheid van haar betrekking en ook de portier Frits Termeulen was sinds 1932 jarenlang de man die de bezoekers het eerst bij de ingang zagen. In 1958 stond hij als tachtigjarige nog aan de ingang.

Het had weinig gescheeld dat tijdens de terugloop van het bezoek in de zeventiger jaren de bioscoop het zelfde lot had ondervonden zoals veel andere bioscopen in die tijd en in een keukencentrum

*Boven: Het interieur van De Uitkijk op het balcon..
Rechts: Krijn Meerburg, de huidige exploitant.*

of Zeeman-filiaal was veranderd. Maar door de opleving van filmclubs en liga's floreert het theater weer als vanouds.

Sinds 1 juli 2007 is de exploitatie van De Uitkijk weer in handen van diezelfde Maatschappij voor Cinegrafie, die inmiddels wel van een NV een BV is omgezet. De BV is nu eigendom van Piet Meerburgs zoon, Krijn Meerburg. In 2007 werd Filmtheater De Uitkijk gerenoveerd. Inmiddels is ook de Stichting Vrienden van de Uitkijk opgericht.

De in de loop der tijd opgebouwde filmcollectie van De Uitkijk met meesterwerken van Renee Clair, Walter Ruttmann, Louis Buñuel en Carl Dreyer is in 1952 overgedragen aan het Filmmuseum in Amsterdam.

Filmtheater Rialto

Rialto is een bioscoop aan de Ceintuurbaan 338 in de Amsterdamse wijk De Pijp. Rialto werd geopend in 1920 en vertoont vandaag kwalitatief hoogwaardige, vernieuwende films, van filmmakers uit alle uithoeken van de wereld, voor een breed en divers publiek. Rialto is het premièretheater van de distributeurs Nederlands Filmmuseum, Contact Film, Cinemien en Park Junior en organiseert geregeld festivals en bijzondere evenementen, zoals lezingen, discussies en inleidingen bij vertoonde films. Ook wordt er tweejaarlijks het CinemAsia filmfestival gehouden. Bij het filmhuis werken meer dan vijftig vrijwilligers.

Het gebouw waarin Rialto gevestigd is, werd gebouwd in 1920 en is ontworpen door architect Jan van Schaik in opdracht van film liefhebber Anton Pieter Du Mée. Bij zijn filmkeuze liet Du Mée zich leiden door idealistische motieven, ze dienden cultureel verantwoord en opvoedkundig te zijn.

Sinds 1982 is de bioscoop in gebruik van de Stichting Amster-

dams Filmhuis. De bioscoop telt drie zalen en daarnaast een café. Rialto neemt deel aan het samenwerkingsverband Cineville.

Boven: Filmtheater Rialto aan de Ceintuurbaan 338.

Links: Het interieur van de Rialto in 1981.

Pathé Tuschinski (oorspronkelijk Theater Tuschinski)

Pathé Tuschinski is een bioscoop met zes zalen in de Reguliersbreestraat in Amsterdam. Het is een der belangrijkste van de negentien Pathé-bioscopen in Nederland.

Het theater werd in opdracht van Abraham Icek Tuschinski gebouwd en werd op 28 oktober 1921 geopend. Het gebouw is een ontwerp van de architect Hijman Louis de Jong, met een dominante inbreng van Tuschinski zelf. De bouw stond onder controle van Willem Kromhout, architect van o.a. het American Hotel en vertrouwenspersoon van Tuschinski. Het theater werd gebouwd in verschillende stijlen, waaronder Amsterdamse School, Jugendstil en Art Deco. De architectuur kan niet los gezien worden van de grote inbreng van beeldend kunstenaars als Christiaan Bartels en Pieter den Besten en interieurarchitect Jaap Gidding. De kosten voor de bouw bedroegen ongeveer vier miljoen gulden. De rijk gedecoreerde gevel in de opvallende, geheel eigen bouwstijl – wel aangeduid met ‘Tuschinski-stijl’ – is geheel bekleed met geglazuurde tegels en keramische sculpturen (Bartels), her en der verfraaid met smeedijzeren decoraties en lampen van de hand van Barend Jordens. Heel veel wandschilderingen zijn van de hand van Pieter den Besten, net als de gehele decoratie van La Gaîté, een klein variété theater op de eerste verdieping boven de entree. Het klapstuk was de reusachtige stalen spinlamp in de grote zaal, ontworpen door Chris Bartels. Ze werd omgeven door sjabloonschilderingen met pauwenmotieven, vermoedelijk van de hand van Willem Kromhout en anders van diens leerling Chris Bartels. Bijzonder is nog het balkon dat zeven meter de zaal insteekt zonder storende ondersteuning door pilaren. Tuschinski wilde met de rijke en weelderige vormgeving van zijn theater een passende omgeving bieden voor de aanstonds onder begeleiding van filmorgel en theaterorkest getoonde filmbeelden en variéte nummers.

Niet alleen op bouwkundig en decoratief gebied werd het theater heel bij-

zonder. Ook de elektrotechnische installatie was zijn tijd vooruit en met het revolutionaire verwarmings- en ventilatiesysteem werd op alle plekken in het theater de temperatuur gelijk gehouden.

In de Tweede Wereldoorlog werd het theater door de Duitsers gevorderd en werd het omgedoopt in Tivoli.

In de periode 1998-2002 vond in opdracht van Pathé een ingrijpende restauratie plaats door Rappange & Partners. Eerst van het exterieur, daarna van het interieur. Uitgangspunt van deze ingrijpende en kostbare restauratie was het filmtheater zoals dat ten tijde van Abraham Tuschinski ontstond. Het oude gebouw heeft drie zalen:

Zaal 1 - grote zaal - 789 stoelen

Zaal 2 - boven - 191 stoelen

Zaal 3 - achterin - 130 stoelen

Boven: De nog niet gerestaureerde foyer in 1997. De tapijten zijn ontworpen door Jaap Gidding en werden van Australische wol geweven door de Koninklijke Vereenigde Tapijtfabrieken; kosten in 1920 f 25.000,-.

Links: De grote zaal

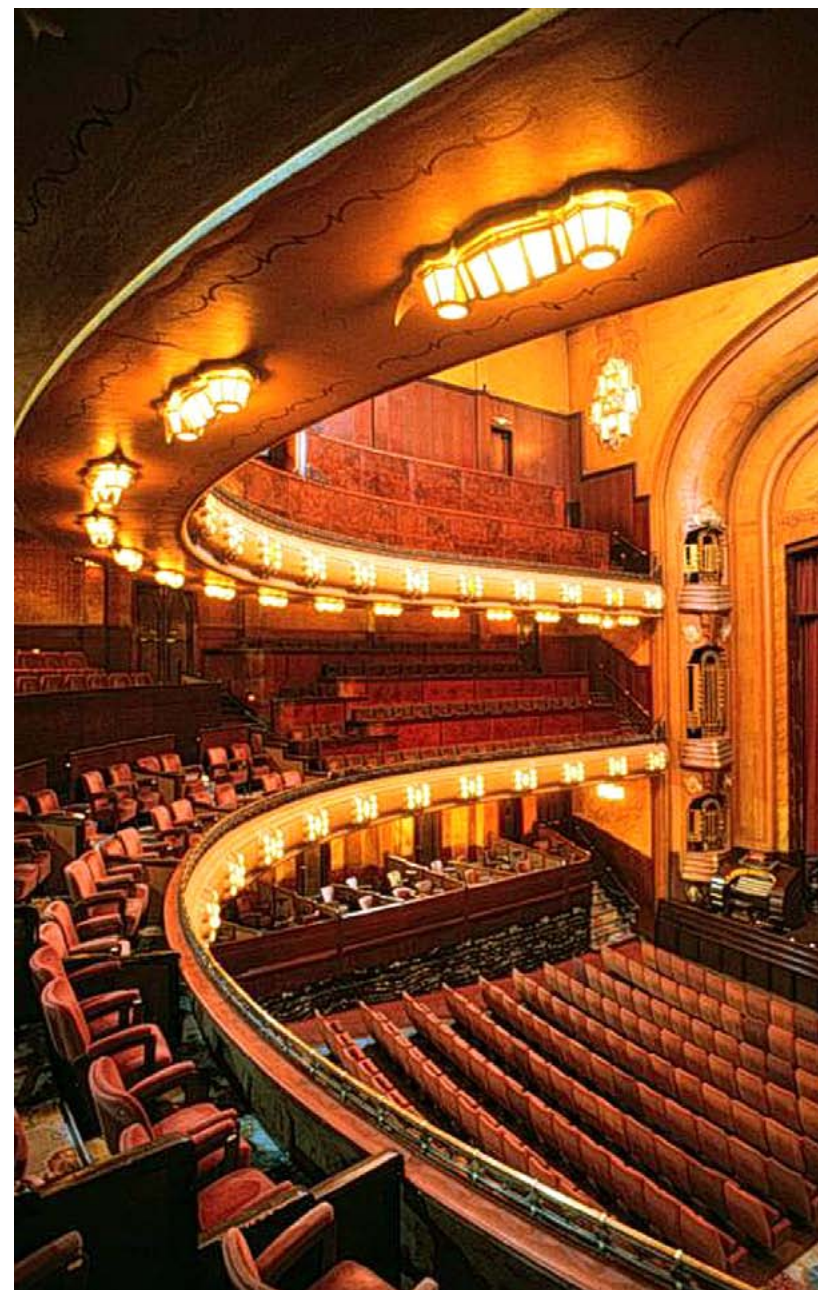
In het nieuwbouwgedeelte zijn nog eens drie zalen: zalen 4, 5 en 6, waarvan één op de begane grond en twee boven. Dit deel is bereikbaar via de oude lobby. Als het oude deel voor genodigden wordt gereserveerd, en soms ook als het druk is, is het nieuwe deel ook van de straat bereikbaar.

Kaartverkoop vindt plaats bij twee loketten buiten en/of aan de bar in de foyer. Als het druk is staat de stoep vol, en staan de mensen zelfs op de trambaan. Alleen als de ingang van het nieuwe gedeelte open is, is daar wel een kaart-

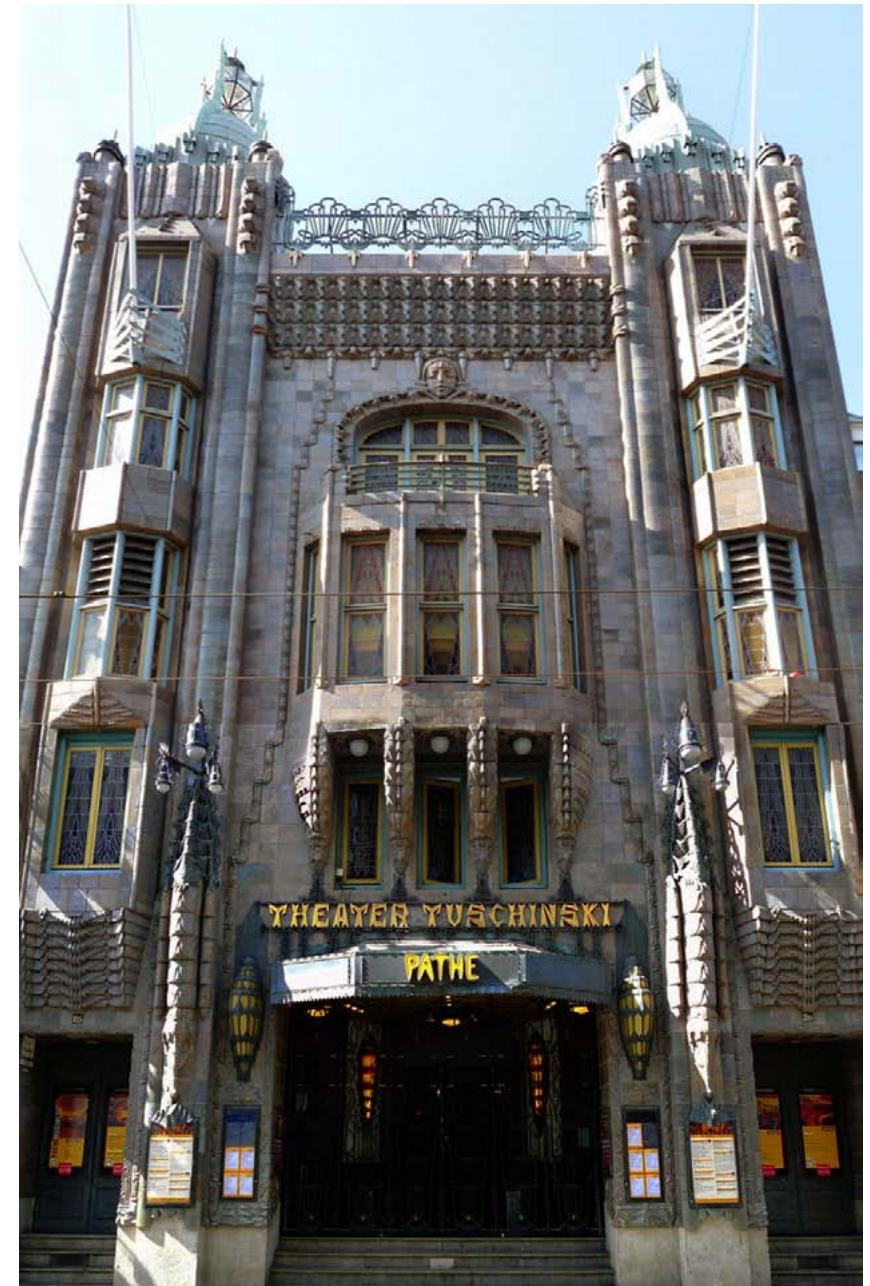
verkoopbalie. Anders dan in andere Pathé-bioscopen is er maar één kaartautomaat, en die is opgesteld bij de ingang van het nieuwe gedeelte, en daardoor meestal niet toegankelijk. De foyer is ingericht met comfortabele fauteuils en banken. De verlichting is gedempt, met in de loop der tijd variërende kleuren. Het nieuwe gedeelte heeft een foyer met sobere stoelen maar meer verlichting.

Boven: Een van de weinige wanddecoratie van de Rotterdamse decoratieschilder Dirk Jan Van der Laan uit 1921.

Rechts: Nog eens de grote zaal met een blik op de loges, het frontbalcon en balcon.

Veel mensen vinden de grote zaal een van de mooiste bioscoopzalen van Nederland. Over het algemeen draaien er de zogenaamde 'kaskrakers', films die veel publiek trekken. Als er een film in première gaat in Nederland wordt vaak de grote zaal daarvoor gebruikt. In de kleinere zalen draaien ook de gewone middle of the road-films. Het nabije Pathé de Munt heeft nog eens dertien zalen. In totaal hebben de negentien zalen 3850 stoelen. Beide bioscopen zijn samen met Pathé Arena in Amsterdam-Zuidoost verantwoordelijk voor zo'n 10% van de totale bioscoopomzet van Nederland.

Boven: Het City Theater zoals het er in 1972 uitzag. Het gebouw heeft diverse gedaantewisselingen ondergaan en nu zijn er plannen om weer terug te keren naar het beeld van 1935 (zie foto volgende pagina).

City Theater

Het City Theater is een bioscoop aan het Kleine-Gartmanplantsoen 15-19, vlakbij het Leidseplein en schuin tegenover De Balie. Sinds 1995 is bioscoopketen Pathé de eigenaar. Begin 2007 werd het gebouw gesloten voor een grootscheepse verbouwing. Op 2 december 2010 openden de deuren opnieuw met een mix van film, arthouse en theater.

Geschiedenis

In 1923 werd in Den Haag het eerste City Theater geopend. De NV Maatschappij tot Exploitatie van het City Theater opende vervolgens in 1929, eveneens in Den Haag, het Flora Theater en in 1930 het Odeon Theater. In 1934 opende het Lumière Theater in Rotterdam zijn deuren. Het City Theater in Amsterdam werd de vijfde bioscoop van de firma, die onder leiding stond van Bartel Wilton, beter bekend van de Wilton-Fijenoord-werf in Rotterdam. Het zou met 1.830 zitplaatsen en een oppervlakte van 1.225 vierkante meter de grootste bioscoop van het land worden. Het moest zich immers kunnen meten met Tuschinski. Het uitgestrekte terrein achter de Korte Leidsedwarsstraat werd aangekocht in 1934, het ontwerp kwam van Jan Wils, die in 1928 het Olympisch Stadion had ontworpen. Het interieur werd grotendeels door de Duitse architect Oscar Rosendahl ontworpen.

In de zwarte natuurstenen terugspringende gevelomlijsting staat de tekst *op 25 juli van 1935 werd de eerste steen gelegd door Huib Wilton*. Door de keuze voor een staalskelet kon het gebouw in een recordtijd worden opgeleverd. Op 6 oktober 1935 werd het City Theater geopend en op dinsdag 29 oktober 1935 stond het eerste Polygoon-journaal op het programma, na de pauze gevolgd door

de hoofdfilm *Episode* met filmdiva Paula Wessely.

Het gebouw bracht technische vooruitgang op de terreinen van de akoestiek, geluidsisolatie, warmte-isolatie, ventilatie en andere klimaatbeheersing avant-la-lettre. Ook de automatische sprinklerinstallatie was een noviteit. Het meubilair, de wand- en vloerbedekking werden verzorgd door de bekende Haagse meubelfabriek Pander en Zonen, met een groot aantal geglazuurde tegeltjes van De Porceleyne Fles uit Delft.

Ook de vormgeving was vooruitstrevend, in het bijzonder de hoge en strakke voorgevel was een opvallende verschijning in het klasieke Amsterdamse beeld van grachtenpanden ter rechterzijde en de Stadsschouwburg aan de linkerhand. Het imposante bouwvolume was samengesteld uit twee kubistische elementen. Het gevel-

vlak werd effectief doorbroken met een lange, smalle wenteltrap in een glazen toren die 's avonds van binnenuit werd verlicht.

In de jaren 1950 was City een populair uitgaanscentrum. De nadruk lag op films van MGM en Disney. In 1967 lieten de originele bakstenen strips van de gevel los en werden er natuurstenen platen

Boven: Het City Theater na de oplevering in 1935.

Links: De bouw van het stalen skelet in 1934

aangebracht. In de jaren daarna vond een grootscheepse verbouwing plaats waarbij de grote zaal in drie kleinere zalen werd verdeeld. Ook werden er twee zalen in de kelder en een nieuwe zaal op de reeds bestaande verdieping gerealiseerd, waarmee het aantal zalen op zeven kwam en het aantal stoelen werd teruggebracht tot 1400. Deze drastische ingrepen bleken echter nog onvoldoende om City weer hip te maken in de ogen van een modern en verwend publiek, reden waarom werd besloten

Boven: De gevelreclame in 1960 die moest concurreren met de overdadige reclames op het Leidseplein.

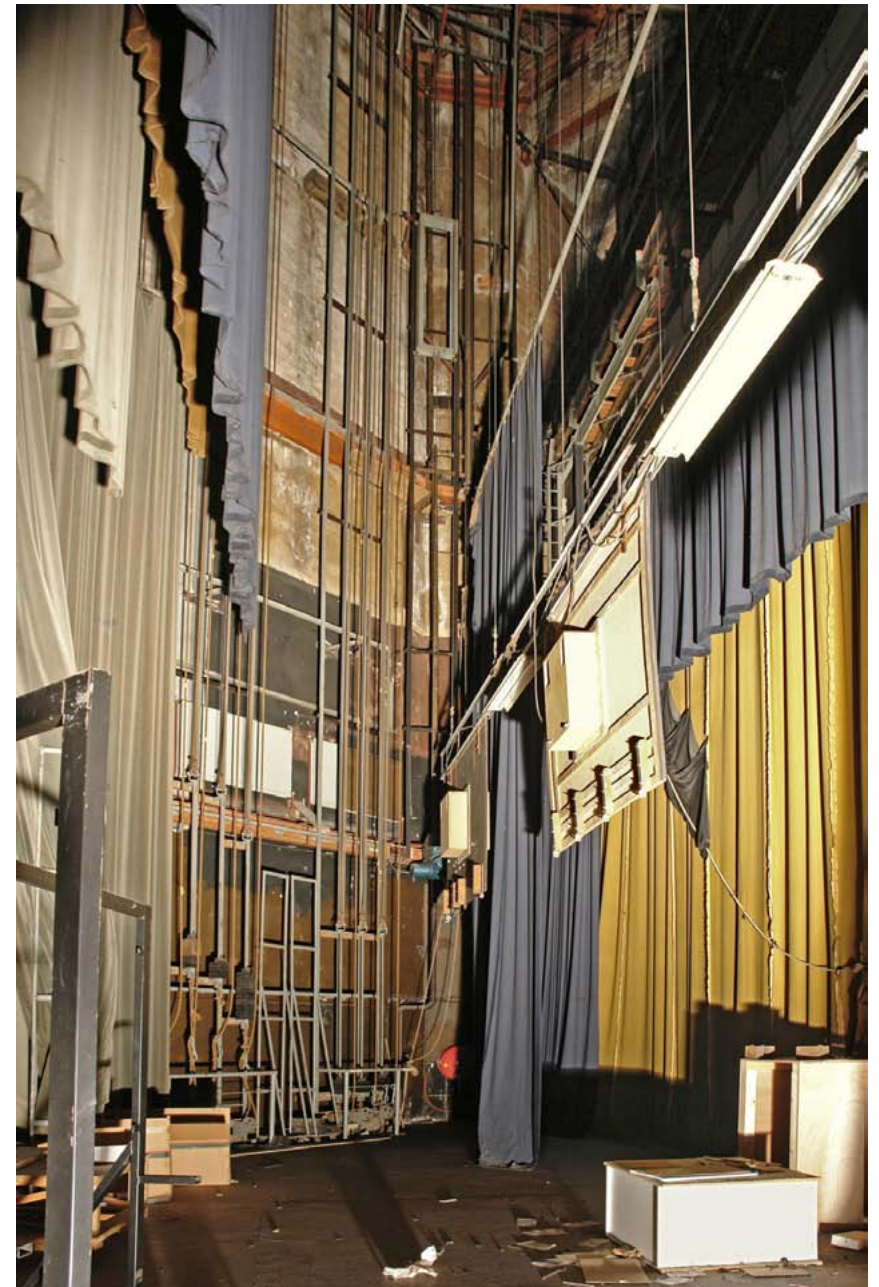
Rechts en volgende pagina: Het gerenoveerde interieur in 2010.

tot een complete facelift. Op 31 januari 2007 vond de voorlopig laatste reguliere voorstelling plaats. Niettemin was City van 18 tot 25 april 2007 gastheer van het 23e Amsterdam Fantastic Film Festival.

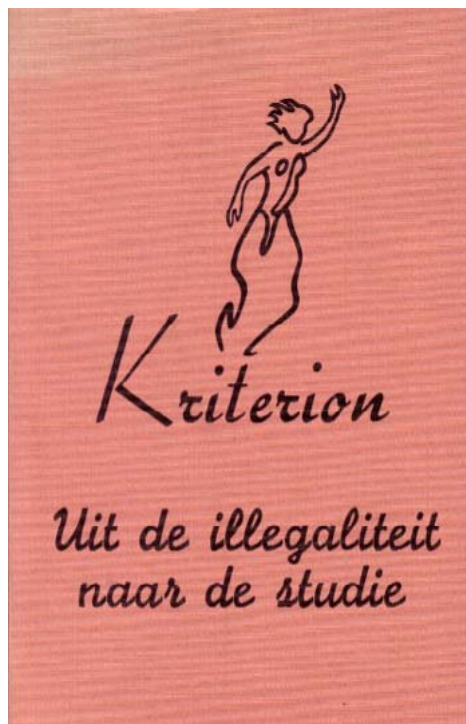
De grote zaal beschikte ook over een theaterorgel, in 1935 gebouwd door de firma Strunk. Bij de opening speelde de eerste vaste organist van het theater, de Engelsman Reginald Foort. Hij werd opgevolgd door Cor Steyn en in 1941 door Piet van Egmond. In 1938 en 1950 werd het instrument verbouwd. Bij de verbouwing van de zaal in het begin van de jaren zeventig werd de bovenste orgelkamer grotendeels afgesloten door een verlaagd plafond. Herman van Voorthuizen was halverwege de jaren zeventig de laatste organist in vaste dienst. Na 1996 was het orgel niet langer bespeelbaar. Na de laat-

ste verbouwing, die vorm kreeg in een samenwerkingsverband van Pathé, Epicurus Real Estate en Rappange architecten, biedt het pand onderdak aan een moderne arthouse-bioscoop met zeven zalen en in totaal 625 stoelen. Men mikt op een publiek dat komt voor een goede film en alles wat daar omheen bedacht kan worden, zoals een grand café en een casino in het souterrain, achter de gesloten historische gevel met elkaar verbonden door vides. Het stadsdeel Amsterdam-Centrum verwacht een positieve uitstraling op de buurt. Op 2 december 2010 is de bioscoop heropend. De naam City stond aanvankelijk op de gevel, maar later werden de vier letters op de dakrand geplaatst. In de huidige plannen is herstel van de oorspronkelijke indeling van de façade het uitgangspunt. De stalen kozijnen en de ramen zijn origineel.

Filmtheater Kriterion

redde men ongeveer duizend Joodse kinderen uit de crèche tegenover de Hollandse Schouwburg aan de Plantage Middenlaan, waar de kinderen verbleven in afwachting van transport naar Duitsland. De verzetsgroep bestond grotendeels uit studenten, die door de oorlogsomstandigheden gedwongen waren met hun studie te stoppen. Ruim voor het einde van de Tweede Wereldoorlog vatte de 25-jarige Meerburg het plan op om na de bevrijding een filmtheater te realiseren waar studenten konden werken, om alsnog te kunnen afstuderen zonder van hun ouders of de overheid afhankelijk te zijn.

Op 1 juni 1945 werd de *Stichting Onderlinge Studenten Steun Kri-*

Het Filmtheater, annex café van V.O.S.S. Kriterion, aan de Amsterdamse Roetersstraat 168-170, wordt volledig door studenten gerund. Het is voortgekomen uit het studentenverzet tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De Amsterdamse verzetsgroep rond Wouter van Zeytveld en Piet Meerburg wist met hulp van de huisarts Philip Fiedeldij Dop – die door contacten bij de politie op de hoogte was van op handen zijnde razzia's op Joden – kinderen onder te brengen bij onderduikadressen buiten de stad. Samen met andere verzetsgroepen

Boven: Filmtheater Kriterion aan de Roeterstraat.

Links: Boekomslag van de geschiedenis van Kriterion.

terion (S.O.S.S. Kriterion) opgericht, die als doel had studenten aan de Amsterdamse Universiteiten in staat te stellen zelf de kosten van hun studie te verdienen. Het verenigingsgebouw van de Joodse arbeidersvereniging Handwerkers Vriendenkring, dat in de oorlog door de NSB was geconfisqueerd, werd gekocht met ingezameld geld en omgebouwd tot bioscoop. Er werd een prijsvraag uitgeschreven voor de naam van het filmtheater. Het Griekse 'Kriterion' werd gekozen. Men wilde dat het theater een maatstaf zou zijn, een toetssteen. Kriterion kreeg een non-hiërarchische struc-

tuur. Iedereen had dezelfde aanstelling; er kwamen geen leidinggevenden. Deze organisatiestructuur is direct democratisch en dit zou elke dag opnieuw zorgen voor een aangename werksfeer, met ruimte voor creativiteit.

Op 6 november 1945 opende Kriterion met een galavoorstelling voor 200 genodigden. Kriterion was onmiddellijk een succes en kreeg enorme aandacht in de pers. De Telegraaf schreef in 1950: "Het geld om levensonderhoud en studie te betalen ligt maar niet voor het opscheppen. Zij weten het: waar een wil is, is een weg, en die weg leggen zij af, zwaar of niet."

Boven: Het huidige interieur van filmtheater Kriterion.

Links: De eerste filmzaal van Kriterion.

Ook in de Amsterdamse studentenwereld speelde Kriterion een belangrijke rol. De Algemene Studenten Vereniging Amsterdam (ASVA), ook een initiatief van studenten uit het verzet, was tot 1966 in het pand aan de Roetersstraat gevestigd. In de jaren zestig ontstond er steeds meer een

kloof tussen het bestuur van de Stichting en de studenten die in het filmtheater werkten. Ze eisten meer inspraak in het beleid. In 1982 ontstond een conflict toen de Stichting besloot filmtheater Kriterion op te heffen met het argument dat het nieuwe stelsel voor studiefinanciering werken naast de studie overbodig zou maken. De toenmalige medewerkers van Kriterion bezetten het pand aan de Roetersstraat, organiseerden zich in een vereniging en verklaarden zich onafhankelijk. De Stichting ging, na stevige onderhande-

lingen, na een aantal weken overstag. De studenten mochten het filmtheater voortaan zelfstandig beheren. Het filmtheater is sinds 16 september 1982 officieel de Vereniging Onderlinge Studenten Steun Kriterion (V.O.S.S. Kriterion) en vierde in 2007 haar 25-jarig lustrum.

Naast het filmtheater werden er door de Stichting ook een aantal andere projecten in het leven geroepen om studenten aan werk te helpen. Zo werd in 1949 de Oppascentrale Kriterion opgericht. In 1960 werd er aan het Zeeburgereiland (bij afrit S114 van de A10) een benzinepompstation: de StudentenPomp Kriterion geopend.

Boven: De kassa zoals die er in 1952 uitzag, bemand door een werkstudent.

Rechts: De foyer van Kriterion fungeert nu als café..

Aan het Amsterdamse Timorplein kwam een tweede bioscoop: Studio-K (Voorheen Kriterion Oosterlicht). In 2006 opende Kriterion: SKEK, een door studenten gerund eetcafé aan de Amsterdamse Zeedijk.

Kriterion neemt deel aan het samenwerkingsverband Cineville. Het theater aan de Roetersstraat heeft drie zalen; K1 met 198 stoelen. De zaal op de eerste verdieping K2 (voorheen Hypokriterion of Studio K), beschikt over 85 stoelen. K3 heeft 67 stoelen. In Kriterion zijn de films van alle grote Italiaanse cineasten zoals Fellini, Antonioni en Visconti vertoond, evenals vrijwel alle films van Ingmar Bergman. In de jaren zestig introduceerde Kriterion de nouvelle vague in Nederland, met titels als *Jules et Jim* (Jean-Luc Godard, 1964) en *Hiroshima Mon Amour* (Alain Resnais, 1959). De cineasten van het Italiaans neorealisme en de nouvelle vague maakten plaats voor regisseurs als David Lynch, Quentin Tarantino, Jim Jarmusch en Tom Tykwer.

Traditiegetrouw wordt ieder kalenderjaar geopend met *Citizen*

Kane (Orson Welles, 1941). Het studiejaar gaat altijd van start met *Once Upon A Time In The West* (Sergio Leone, 1968).

Naast de reguliere programmering vinden er in Kriterion regelmatig festivals en evenementen plaats. De festivals met de langste geschiedenis (Cinestud en 'Shorts! International short film festival') worden door de medewerkers zelf georganiseerd. Daarnaast biedt Kriterion onder andere een podium aan Unheard Film – The New Soundtrack Festival, Camera Japan en het Balkan Snapshots Film Festival. Op de 'Open Screen' avonden krijgen beginnende en onbekende filmmakers de kans om hun kunsten op het witte doek te tonen.

Kriterion organiseert maandelijks in samenwerking met partners als Amnesty International een verdiepingsprogramma met debat en film. Onder de naam Cinema Discutabel bieden ze ook symposia aan met uiteenlopende thema's uit de kunsten en wetenschap.

EYE Film Instituut Nederland

Het EYE Film Instituut Nederland in Amsterdam is gewijd aan cinematografie. EYE, ook wel geschreven als eye, ontstond op 31 december 2009 door de fusie van het Filmmuseum, het Nederlands Instituut voor Filmeducatie, de Filmbank en Holland Film.

Op 5 april 2012 opende EYE een nieuw gebouw aan de noordoevers van het IJ, tegenover het Centraal Station, in de nieuwe Amsterdamse stadswijk Overhoeks. Aan het gebouw, ontworpen door het Oostenrijkse architectenbureau Delugan Meissl, werd vanaf 2009 gebouwd.

EYE neemt deel aan het samenwerkingsverband Cineville.

Boven: Tot begin 2012 was het Filmmuseum gevestigd in het Vondelpark.

Rechts: De filmzaal van het oude Filmmuseum in het Vondelpark.

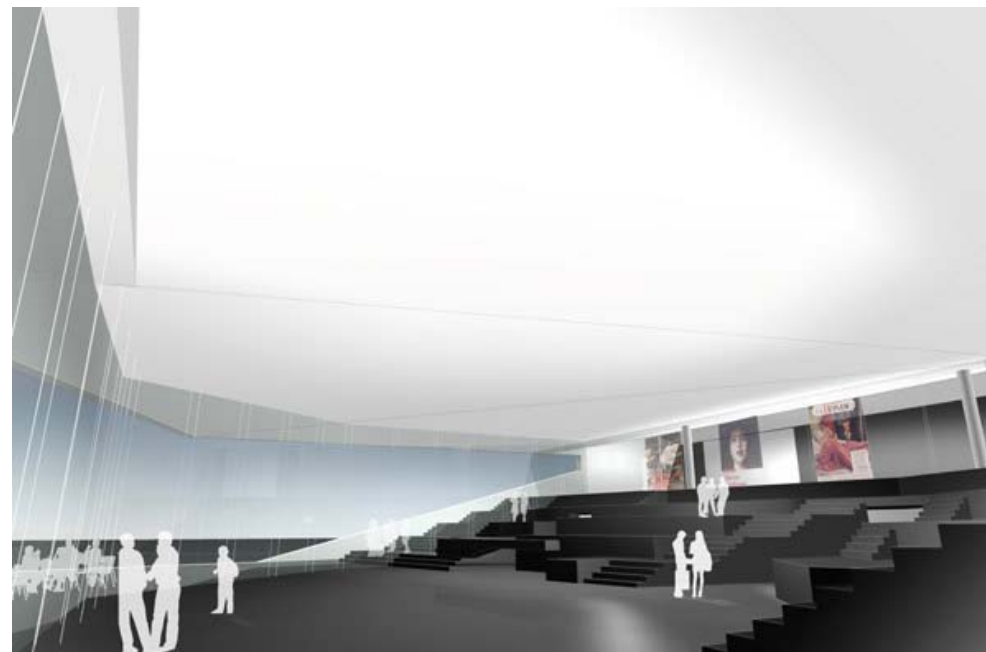
Het Filmmuseum is het museum voor cinematografie in Nederland. Doelstelling van het Filmmuseum is het behoud van het filmerfgoed voor toekomstige generaties, zowel Nederlandse films als buitenlandse films die in Nederland vertoond zijn. De collectie zelf en de kennis die men op het gebied van restauratie heeft, staan internationaal hoog aangeschreven. Daarnaast wil het instituut een levendige filmcultuur in Nederland bevorderen.

Het Historisch Filmarchief werd opgericht in 1946 door onder anderen de directeurs van Kriterion Piet Meerburg en Paul Kijzer. Doel was het veilig stellen van het archief van De Nederlandsche Filmliga uit de jaren '20. Deze werden ondergebracht in een kamer van het Kriteriongebouw. Vanaf 1947 had het archief een eigen directeur, Jan de Vaal, die in hoog tempo de collectie begon uit te

breiden. Vanaf 1952 werden voorstellingen gegeven in het Stedelijk Museum. In dat jaar werd de naam veranderd in Nederlands Filmmuseum. Van 1975 tot begin 2012 was het museum gevestigd in het Vondelparkpaviljoen, waar ook de voorstellingen plaatsvonden. De andere taken waren gespreid over Nederland, en de huisvesting stond dan ook bijna voortdurend op de agenda. In 1999 kwam directeur Hoos Blotkamp met een plan om het filmmuseum samen met het fotomuseum en verwante instellingen te huisvesten in Rotterdam op de Kop van Zuid. De verontwaardiging in Amsterdam was groot; het plan werd teruggedraaid en Blotkamp ontslagen. Daarna werd uit drie opties gekozen voor nieuwbouw op de noordoever van het IJ.

Het EYE huisvest de grootste filmbibliotheek van Nederland. De collectie van het instituut bestaat uit 46.000 films, 500.000 foto's, 41.500 affiches, alsmede scenario's, archieven van filmmakers en duizenden aan film gerelateerde objecten. De verzameling films omvat de hele filmgeschiedenis: van stille films uit het einde van

de negentiende eeuw tot hedendaagse producties. De collectie, waaraan regelmatig vele Nederlandse maar ook buitenlandse titels worden toegevoegd, is de inspiratiebron voor de filmprogramma's en tentoonstellingen van het instituut.

Regelmatig zijn er grote themaprogramma's waarin de filmgeschiedenis en hedendaagse cinematografische ontwikkelingen aan bod komen. Ook organiseert het instituut jaarlijks vele openluchtvorstellingen, festivals, theatrale familievoorstellingen en retrospectieven. Het treedt op als distributeur van klassiekers en hedendaagse, eigennzinnige films.

De Desmet-collectie werd in 2011 opgenomen in UNESCO's Lijst van het Wereldgeheugen (ook Werelderfgoed voor Documenten genoemd).

Boven: Interieur van de nieuwbouw -2012

Links: EYE Filminstituut in de wijk Overhoeks in Amsterdam-Noord -2012

Nieuwbouw

Op 5 april 2012 wordt het nieuwe gebouw aan de noordoever van het IJ geopend. Het heeft vier filmzalen en een tentoonstellingszaal van 1.200 m². Ook is er ruimte voor educatieve activiteiten, een filmlab, een winkel en een café-restaurant met terras.

Naast vier filmzalen (met respectievelijk driehonderd, tachtig en twee zalen met honderdtwintig zitplaatsen, zullen in het nieuwe gebouw een studiecentrum (500m²), een café-restaurant (400m²), een museumwinkel (100m²) en werkruimten (1200m² – voor het filmmuseum en verhuur) gehuisvest worden.

*Boven: Bouwfoto eind 2010 van het nieuwe Filmmuseum met theater in Amsterdam-Noord
Rechts: EYE Filminstituut verhuist begin 2012 naar een nieuw gebouw op Overhoeks.*

Het centrale element is de zogenaamde arena, die als ruimtelijk en functioneel oriëntatiepunt dient. Het is trefpunt, Bühne, uitzichtpunt, ontspanningsruimte en woonkamer, aldus de toelichting van de architecten.

In de nabijheid van het instituut wordt een collectiecentrum gerealiseerd voor taken op het gebied van restauratie, conservering en onderzoek. Hierin wordt tevens het centrale depot en de bibliotheek opgenomen. Daarmee komt een eind aan een jarenlang huisvestingsprobleem.

Tropentheater (voorheen Soeterijn Theater)

Het Tropentheater is een onderdeel van het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam en is een podium voor concerten, dansvoorstellingen, (jeugd)theater en films uit alle niet-westerse landen en de randen van Europa. De programmering is in handen van Emiel Barendsen.

Aan het Tropentheater vooraf ging het Soeterijn Theater, dat in het kader van de grootscheepse verbouwing tot 1978 ontstond. Begin jaren '70 diende het uitsluitend museale karakter van het Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT) te worden afgesloten en moest het plaats maken voor een presentatie- en ontmoetingscentrum met de volkeren van de ontwikkelingslanden. Jaren van

creatieve worsteling waren nodig om uiteindelijk te resulteren in een herschapen Tropenmuseum, dat in juni 1979 door koningin Juliana werd heropend. Zowel de vernieuwde museumruimte als het nieuw gecreëerde Soeterijntheater bieden nog meer dan voorheen de mogelijkheid culturele uitvoeringen te geven. Soeterijn opende zijn deuren al in 1977 en zeker begin jaren '80 werden geregelde filmvoorstellingen gegeven. In twee fasen werden zowel museum als Soeterijn Theater begin 21ste eeuw opnieuw verbouwd en begon in 2003 de bouw van de kleine zaal van het nieuwe Tropentheater en in 2010 die van de grote zaal.

Het Tropentheater heeft 3 verschillende zalen; de Grote Zaal, de Kleine Zaal en de Marmeren Hal. Er zijn twee ingangen, één naast de ingang van het Tropenmuseum aan de Linnaeusstraat 2 (Kleine Zaal) en een aan de Mauritskade 63 (Grote Zaal en Marmeren Hal).

Boven: De ingang van de kleine zaal is in de Linnaeusstraat 2, de ingang van het voormalige Soeterijn Theater.

Links: Nostalgie: de zaal van het voormalige Soeterijn Theater in 1990.

Boven: Kleine zaal met de a-symmetrische opstelling. De gele wand is van de cabine.
Rechts: De Grote zaal
Onder: De marmereen hal

Voor toegang tot de film-voorstellingen in het Tropentheater kan men gebruik maken van de Cineville kaart.

Filmtheater Cinecenter

Filmtheater Cinecenter is een Amsterdamse bioscoop gevestigd aan de Lijnbaansgracht 236, direct bij het Leidseplein. Naast filmhuis is het tevens café en klein restaurant. Cinecenter is een bekende plek onder de film liefhebbers. Dit, gecombineerd met de koffie en de simpele maar voedzame maaltijden die er geserveerd worden, maakt Cinecenter tot een bijzondere bioscoopervaring. De maaltijden (op bord, met mes en vork) kan men meenemen in de filmzaal. Er is ook een bar. Cinecenter is aangesloten bij Cineville, een sinds maart 2008 bestaand samenwerkingsverband van 13 Amsterdamse filmtheaters: De Balie, Cavia, Cinecenter, Eye Film Instituut Ne-

derland, Het Ketelhuis, Filmtheater Kriterion, De Melkweg, The Movies, Rialto, SMART = Project Space, Studio/K, Tropentheater en Filmtheater de Uitkijk. Dit zijn vrijwel alle bioscopen/filmtheaters van Amsterdam, behalve de vier Pathé-bioscopen en de seks-bioscopen.

Boven: Filmtheater Cinecenter aan de Lijnbaansgracht 236.

Links: De zaal van Cinecenter

Onder: Nog eens de zaal

Filmhuis Cavia is een kleine buurtbioscoop die gevestigd is in de Van Hallstraat 52. De bioscoop is in de jaren tachtig voortgekomen uit de kraakbeweging en heeft een eenvoudige formule: er wordt gedraaid wat elders niet te zien is. Het programmeert vooral arthouse films, kleine bijzondere filmprojecten, documentaires en zelf geïmporteerde films.

Cavia neemt deel aan het samenwerkingsverband Cineville.

De zaal is ook te huren voor het vertonen van eigen films, voor kinderfeestjes en andere evenementen. Er is een kleine, maar

Boven: De entree van Filmhuis Cavia in de Van Hallstraat.

Re.bov: De projector van Filmhuis Cavia.

Rechts: het filmzaaltje van Cavia.

gezellige bar. In de zomer gaat Filmhuis Cavia met een projector ergens naar toe waar je dan kunt genieten van een film in de openlucht.

De Balie

De Balie is een politiek, cultureel theater- en discussieplatform, met naast drie theaterzalen een bekend Grand Café-restaurant op het Kleine-Gartmanplantsoen 10, aan het Leidseplein in Amsterdam.

De Balie richt zich op diverse terreinen: politiek, kunst, debat, maatschappij, media en cinema, en brengt vrijwel dagelijks uitdagende programma's voor publiek. Deze programma's laten zich kenmerken door een scherp, vrijzinnig en analytisch karakter waarmee De Balie midden in de maatschappij staat. Door middel van debatten, praatprogramma's, discussies, lezingen, cinema- en theatervoorstellingen mixt De Balie op een eigenzinnige en creatieve wijze haar verscheidene invalshoeken.

Geschiedenis

Toen het vroegere gebouw van het Amsterdamse Kantongerecht uit het einde van de negentiende eeuw eind jaren '70 dreigde te worden afgebroken om er een Bouweshotel van acht verdiepingen

te bouwen, voerden Amsterdammers als Maarten Lubbers de actie "Bouw es wat anders". De gemeenteraad ging om, en gezocht werd naar een goede bestemming voor het pand. Felix Rottenberg was in 1982 een der oprichters van debatcentrum De Balie. Samen met Peter Hermanides leidde Rottenberg de organisatie en was halverwege de jaren 80 opdrachtgever voor de verbouwing van gerechtsgebouw naar theatercomplex. Na hem waren Chris Keulemans, Andrée van Es en Anil Ramdas directeur. In 2005 moest De Balie even een stapje terug doen, doordat de overheid zich terugtrok als financier. Het driemanschap Rottenberg, Keulemans en ex-stafflid Pieter Hilhorst vond destijds een nieuwe basis met externe

Boven: Grote zaal van De Balie

Links: Theatercomplex De Balie in het voormalige gerechtsgebouw.

financiers onder een bescheidener opzet. Tegenwoordig vinden er weer dagelijks programma's plaats.

Organisatie

De huidige zakelijk directeur is Dianne Zuidema en sinds 1 december 2010 is Yoeri Albrecht inhoudelijk directeur. Albrecht volgde Ellen Walraven op, die naar Toneelgroep Amsterdam vertrok. Naast de directie bestaat de organisatie van De Balie uit de programmamakers, communicatie, financiën, theatertechniek, gebouw- en systeembeheer en het personeel van het Grand Café-restaurant.

De Balie werkt voor diverse programma's samen met een aantal vaste partners. Zo zijn de programma's uit de series Mind the Gap en And Justice for All opgezet met Oxfam Novib, en vindt er al

Boven: Kleine zaal van De Balie

Rechts: Theatercafé in De Balie

jaren het maandelijkse Volkskrant, KNAW en NEMO Kenniscafé plaats, waarin journalist-presentator Martijn van Calmthout de wetenschap bij actuele en spraakmakende kwesties betreft. Tevens neemt De Balie deel aan het samenwerkingsverband Cineville, en werkt zij geregeld samen met SLAA, Stichting Literaire Activiteiten Amsterdam, die ook in De Balie gehuisvest is.

Programmering

De programma's in De Balie worden bijna altijd live op internet uitgezonden via De Balie TV. De website van De Balie huisvest een rijk videoarchief van spraakmakende programma's met wereldgasten als Zizek en Coetzee door de jaren heen. Gespreksleiders van de verschillende programma's in De Balie variëren, en zijn en waren o.a. Bahram Sadeghi, Isolde Hallensleben, Pieter Hilhorst, Martijn de Greve en Kustaw Bessems.

Archief

De Balie heeft een uitgebreid archief aangelegd waarin dossiers, artikelen en video's over voorgaande programma's en onderwerpen

te vinden zijn. In het verleden hebben uiteenlopende programma's hun weg naar De Balie gevonden. De Balie was lange tijd het hart van het *IDFA festival*, en ook *Cinekid* had haar basis in De Balie. Andere voorbeelden zijn:

- *And Justice for ALL*: Een serie over de internationale rechtsorde waarin uiteenlopende onderwerpen als de sharia, censuur in China en recht en onrecht, zijn behandeld.
- *Not in my backyard*: Een internationale actualiteitenprogramma van De Balie waarin o.a. de situatie rondom de Westelijke Jordaanoever, Mexico en haar drugskartels en moderne piraterij besproken is.
- *Kenniscafé*: Hier is de wetenschap(er) centraal gezet. Actuele thema's als kernenergie, obesitas, labratten en robots zijn hier besproken door verschillende deskundigen en spraakmakers.
- *Generatie 7080*: In 2007 - 2008 heeft De Balie een reeks programma's gewijd aan de morele ijkpunten van de generatie die geboren is tussen 1970 – 1989. Naar aanleiding van de 7080-serie is ook een essaybundel verschenen van 7080'ers die hun generatie uiteenzetten en duiden.

- *Generatie IK*: In 2011 en 2012 onderzoekt De Balie alle verschijningsvormen van Generatie IK.
- *India Express*: Een programma dat India door de ogen van Indiase intellectuelen en kunstenaars heeft laten zien.
- *Crash Course Congo*: Het heden, verleden en toekomst van Congo zijn in een reeks van zes afleveringen onderzocht. Er werd onder andere ingezoomd op religieuze soaps, hedendaagse kunst en cultuur en zeep in voedselpakketten.
- *Hotel van Hassel*: literair festival.
- *The Art of Revolution I en II*: hedendaags Kunstfestival met kunstenaars uit het Midden Oosten
- *Is dit J.M. Coetzee*: een vierdaags festival met en in het teken van J.M. Coetzee.

Boven: Grote zaal van De Balie

Links: Video conferentie in De Balie

- *Goed Gedrag: Vanaf 2011. Een maandelijkse Late Night Talkshow gepresenteerd door journalist Kustaw Bessems. Met als gasten o.a. Wouter Bos, Bram Moszkowicz, Fleur Agema, Andries Knevel, Jan Marijnissen. Theater en muziek tijdens deze avonden door Pierre Bokma, Hans Teeuwen, Hadewych Minis, Micha Wertheim, Diederik Ebbinge, e.v.a.*
- *Grunberg ontmoet...: Vanaf 2012 ontmoet auteur Arnon Grunberg in De Balie verschillende prominente denkers, schrijvers en politici.*

Zalen en zaalverhuur

De Balie beschikt over een drietal theaterzalen (Grote Zaal, Kleine Zaal en Salon). De Grote Zaal van De Balie is in september 2011 gerenoveerd en in klassieke staat hersteld. De zalen van De Balie worden ook verhuurd aan particulieren en bedrijven.

De Grote Zaal van De Balie is de oude rechtszaal van het Amsterdamse Kantongerecht en onder meer geschikt voor theatervoorstellingen, debatten, lezingen, seminars, concerten en presentaties. Deze voormalige rechtszaal is een moderne zaal (in 2011 verbouwd) met inschuifbare tribune waardoor er meerdere zaalopstellingen mogelijk zijn. De Balie programmeert hier - naast programma's voor anderen - haar eigen programma's en theatervoorstellingen.

De Kleine Zaal wordt, met zijn inschuifbare tribune en comfortabele stoelen, voornamelijk gebruikt als filmzaal. Naast filmvoorstellingen is de zaal ook beschikbaar voor debatten, vergaderingen en kleinschalige lezingen.

De Salon, die geschikt is voor kleinschalige, intieme programma's zoals lezingen, presentaties, debatten en filmvertoningen, is voorzien van een klein podium. De zaal wordt gekenmerkt door authentieke glas-in-loodramen die de zaal een sfeervolle ambiance geven. De salon is tevens bestemd voor vergaderingen of workshops.

Huisvesting

De Balie biedt een podium aan voor een verscheidenheid aan culturele en creatieve programma's van anderen. Naast de eigen programmering verhuurt De Balie de zalen aan uiteenlopende bedrijven, stichtingen & organisaties. De Balie biedt onder meer onderdak aan de volgende organisaties: 2d3d, ACT, De Kring, Eutopia, Floris Andrea, Global Green events, Jannemieke Oostra, Platform Zina, SLAA, Sven Jense, Your local heroes, e.a.

Eind jaren 80 presenteerde Jeroen Pauw iedere zondagochtend het culturele radioprogramma Ophef en Vertier van de VARA live vanuit het grand café.

Onder: Theatercafé in De Balie

SMART Project Space

SMART Project Space (SPS of SMART) is een non-profit instelling en podium voor beeldende kunst en de hedendaagse cultuur, opgericht in 1994. Het is dicht bij het centrum gelegen, in de wijk het Oude Westen in een pand van het voormalig pathologisch-anatomisch laboratorium (PAL) op het Wilhelmina Gasthuis terrein, Arie Biemondstraat 105-111. SMART Project Space is een stimulerende omgeving voor creatieve exploratie waar beeldende kunst, experimentele muziek, performances, de betere art house cinema en lezingen en debatten worden gebracht in een intensief en dynamisch programma. Het is een actieve ontmoetingsplek voor beeldend kunstenaars en andere makers, kunstprofessionals en het publiek en een katalysator voor ideeën en nieuwe trends in de hedendaagse beeldende kunst en creatieve cultuur. Het activiteiten-

programma reflecteert het veelzijdige karakter van de hedendaagse kunst, stimuleert het vertoog over de betekenis van kunst in de samenleving en reikt uit naar een breed en gevarieerd publiek. Daarbij ondersteunt SPS kunstenaars bij de productie van nieuw werk en stimuleert het nieuwe relaties tussen kunstenaar en publiek. SMART kocht het PAL-gebouw in 2005. Het startte haar activiteiten in 2006 in een deel van het gebouw, terwijl de rest van het gebouw grondig werd gerenoveerd. Renovaties werden volledig afgewerkt in 2008 met de opening van het café-restaurant LAB111 en SMART Cinema. Momenteel zijn er vier niveaus die gescheiden functioneren. Kunstenaarstudio's en administratieve kantoren zijn ondergebracht op de bovenste twee verdiepingen. 600 m² tentoonstellingsruimte, bestaande uit twee grote en vier kleine zalen, het auditorium annex filmzaal en het café-restaurant LAB111 bevinden zich op de eerste verdieping en zijn toegankelijk via de

Boven: De entree van SMART

Links: SMART Project Space in het PAL-gebouw op het WG-terrein

centrale hal. Op de begane grond bevinden zich de kapel, twee projectruimten en een tweede filmzaal. Lab111 werd bekroond met een “9+” score door de bekende criticus Johannes van Dam. SMART Project Space werd in 1994 opgericht door Thomas Peutz, die momenteel de President en artistiek directeur is. Het eerste onderkomen van SPS was in een woonhuis op Kloveniersburgwal 7. Later verhuisde SPS naar een groter gebouw, het zogenaamde Bushuis op Kloveniersburgwal 48 (op dit moment een bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam) in het centrum van Amsterdam. In 2000 verhuisde SPS naar het gebouw van het voormalig Jan Swammerdam Instituut van de Universiteit in de 1^e Constantijn

Boven: Het auditorium annex filmzaal van SMART
Rechts: SMART chapel & diner

Huygensstraat. Sinds 2008 is SPS permanent gevestigd in het voormalig *Pathologisch Anatomisch Laboratorium* (tevens bekend als het PAL-gebouw), een monumentaal pand uit circa 1930 aan de Arie Biemondstraat 105-111/Nicolaas Beetsstraat 325, dat sinds de komst van SPS bekend is om zijn gevarieerde en eclectische etnische en artistieke gemeenschap.

Sinds de oprichting in 1994 heeft SPS een grote hoeveelheid tentoonstellingen en projecten geproduceerd met nationale en internationale kunstenaars. Enkele voorbeelden van gehouden tentoonstellingen zijn: *Höhere Wesen befahlen: Anders Malen!* (2001), *Endure* (2002), *Hit & Run: Interventies in de stad Istanbul* (2004), *ADAM 30: internationale kunst-projecten door de stad Amsterdam* (2005), *Gavin Wades project Kiosk 7* (2008), *Coalesce: Happenstance*

(2009), *Modernity and Esthetics of the New Black Atlantic* (2010), *Smooth Structures* (2010), *Hadley + Maxwell* (2010) *Chto Delat?* *What to do Between Tragedy and Farce* (2011). Recentere tentoonstellingen zijn :*Hypercolon:* (2011) van Nathaniel Mellors en 'An Ocean of Lemonade' (2012) van Pierre Bismuth.

SPS wordt gesubsidieerd door de Mondriaan Stichting, Gemeente Amsterdam, Bureau Broedplaatsen, Stichting DOEN, het Fonds voor de Film Nederland, Prins Bernhard Cultuurfonds, VSB fonds, Amsterdams Fonds voor de Kunst, en op projectbasis door andere Nederlandse en buitenlandse kunstfondsen.

SMART Cinema presenteert in twee zalen een mix van Art House en experimentele films en videowerken van up-and-coming nationale en internationale filmmakers en kunstenaars. SMART Ci-

nema's programmering richt zich op een gevarieerde selectie van films en video-producties gekozen voor hun stilistische originaliteit en voor de onderwerpen. De vertoonde films en video's zijn recente arthouse speelfilms, onafhankelijke documentaires, videokunst, oude klassiekers, moderne tegencultuur flicks, en mijlpaal avant-garde producties. SPS werkt met alle Nederlandse distributeurs van kunst House, animatie en met een groeiend aantal internationale partners. SMART Cinema is tevens een podium voor films die niet worden uitgebracht door Nederlandse distributeurs en heeft gewerkt in samenwerking met oa het Filmfestival Rotterdam, het Eye Film Instituut, het Goethe Instituut, Hip Hop Amsterdam Film Festival, De Film Krant ea.

SMART Cinema neemt deel aan het samenwerkingsverband Cineville.

Boven: Trappenhuis van het PAL-gebouw

Links: SMART auditorium en filmzaal

Het Ketelhuis

Het Ketelhuis is een bioscoop die zich op 29 maart 1999 vestigde op het Cultuurpark Westergasfabriek in Amsterdam. De bioscoop is een stichting die grotendeels draaiend wordt gehouden door vrijwilligers. Het Ketelhuis is ontstaan vanuit een behoefte aan een broedplek en vertoningsplek voor de Nederlandse filmindustrie, of zoals zij zelf zeggen: *de kantine van de Nederlandse film*. Theater- en filmproducenten Ton Schippers en Marc van Warmerdam kregen toestemming van de gemeente Amsterdam om zolang de toekomstplannen van de Westergasfabriek nog niet bekend waren er voor drie jaar een tijdelijke bioscoop in te richten.

Na enkele roerige jaren waarin het Ketelhuis meerdere keren bijna failliet ging, kreeg het na drie jaar toestemming om zich definitief te vestigen op het Cultuurpark Westergasfabriek. In 2005 werd besloten tot uitbreiding van de bioscoop en ging de locatie Ketelhuis

dicht voor een verbouwing. Bezoekers van de laatste voorstelling werden uitgenodigd het bioscoopmeubilair mee te nemen.

De bioscoop vestigde zich tijdens de verbouwing tijdelijk aan de overkant, in de Openbare Verlichting. Die tijdelijke locatie kenmerkte zich door het feit dat er geen bioscoopstoelen stonden, maar de zaal uit (lig)banken bestond.

Op 13 september 2006 is het vernieuwde Ketelhuis opengegaan met drie zalen en trok in de eerste week een ongekend hoog bezoekersaantal, mede dankzij de première van Paul Verhoeven's film *Zwartboek*.

Alex de Ronde is directeur van stichting het Ketelhuis. Er zijn ongeveer veertig mensen werkzaam bij het Ketelhuis, waarvan ongeveer dertig op vrijwillige basis.

Leuke wetenswaardigheid is dat het televisieprogramma '*NPS Arena*', waarin Hadassah de Boer mensen interviewt uit de wereld van kunst en cultuur, op zondagmiddag live vanuit het ketelhuis wordt uitgezonden. Ook het voormalige programma Het Land van

Boven: Het Ketelhuis op het terrein van de Westergasfabriek

Rechts: De grote zaal van het Ketelhuis

Maas en Geel werd hier opgenomen.

In Het Ketelhuis vinden Q&A's plaats, spannende filmpolitieke debatten, bijeenkomsten van de NFTVM, swingende dansavonden en kun je zomaar een film zien die nog niet uitgebracht is tijdens een van de maandelijkse Amongst Friends avonden.

Het Ketelhuis beleeft regelmatig premièrefeesten (De laatste dagen van Emma Blank, Dirty Mind), ontvangt veel interessante gasten (John Malkovich, Jan Pronk, Kluun, Huub van der Lubbe) en dient geregeld als festivallocatie. Cinekid, Africa in the Picture en Film Isreal vestigen zich ieder jaar in deze bioscoop. Ook het groene Strawberry Earth koos voor het Ketelhuis als festivallocatie. De bioscoop is door al deze feestelijkheden een veelbesproken culturele plek geworden.

Het Ketelhuis neemt deel aan het samenwerkingsverband Cineville.

Re.bov: De foyer van het Ketelhuis

Re.ond: De bar van het Ketelhuis

Onder: De kleine zaal van het Ketelhuis

Melkweg Cinema

De Melkweg is een multimediacentrum in Amsterdam voor pop-muziek, dans, theater, film en andere beeldende kunsten. Het is gevestigd aan de Lijnbaansgracht, achter de Stadsschouwburg. In de 18e eeuw stond hier al suikerraffinaderij De Granaatappel. Deze werd op 16 september 1920 gesloten. Het gebouw werd gekocht door de Onderlinge Vereeniging van Veehouders tot verkoop van zuivere koemelk (OVvV) die er een melkfabriek begon. De OVvV fuseerde eind jaren zestig met de Melkunie en in april 1969 werd de fabriek gesloten.

Vanaf 17 juli 1970 was er gedurende de zomer in de leegstaande fabriek een jongerencentrum gevestigd onder de naam Melkweg. Het bestond uit een theehuis, een restaurant en een zaal voor muziek, film, en theater. In 1971 werd het project herhaald.

Vanaf 1972 is de Melkweg permanent in bedrijf. De naam werd een begrip in binnen- en buitenland. Bekende bands als Lostprophets, U2, Arctic Monkeys, Dir en grey, N*E*R*D, Playyard, Beastie Boys, The Darkness, Coldplay, Queens of the Stone Age, blink-182, Bowling for Soup, Foo Fighters, NOFX, Black Rebel Motorcycle Club, Bad Religion, Fun Lovin' Criminals, The Ra-

conteurs, Prince en The Strokes stonden reeds in de Melkweg. Het Crossing Borderfestival is drie maal in de Melkweg gehouden – voor het laatst in 2002. De Melkweg wordt naast de muziektoptrtrens, film en theatervoorstellingen ook gebruikt voor feesten (bijvoorbeeld georganiseerd door Artlaunch), het jaarlijkse dancefestival 5 days off en dansavonden voor de babyboomgeneratie 40up.

In de jaren 80 had de hippiecultuur die het centrum kenmerkte zichzelf overleefd en volgde een grote verbouwing, in de jaren 90 gevolgd door de bouw van een nieuwe concertzaal in 1995 (The Max). In 2000 onderging de Oude Zaal, Cinema en Theater een grondige verbouwing, waarbij de legendarische pilaren op het

Vorige: De grote filmzaal van Melkweg Cinema

Boven: De entree van Melkweg Cinema

Rechts: Het café.

podium in de Oude Zaal verdwenen. Deze zaal heeft nu een capaciteit van 700 man, hoewel die dan propvol is. In 2005 werd gestart met de uitbreiding van The MAX. De eerste fase, de vergroting van The MAX tot een capaciteit van 1500 man, werd in maart 2007 opgeleverd. In 2009 werden de Stadsschouwburg en de Melkweg met elkaar verbonden middels de nieuwe Rabozaal, die tussen beide complexen in 'hangt'.

Melkweg Cinema neemt deel aan het samenwerkingsverband Cineville.

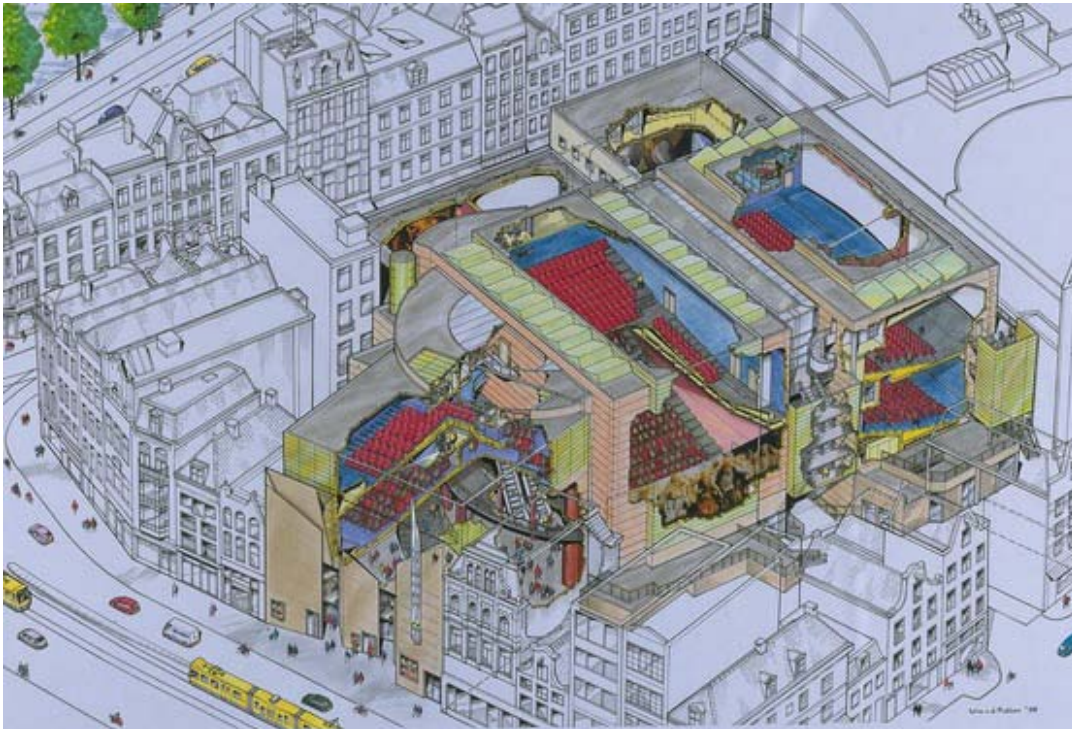

Pathé de Munt

Pathé de Munt is een groot bioscoopcomplex van bioscoopexploitant Pathé in het centrum van Amsterdam. De bioscoop bevindt zich aan de Vijzelstraat 15, op korte afstand van een andere Pathé-bioscoop: Pathé Tuschinski in de Reguliersbreestraat. Beide bioscopen grenzen achter de winkels van de Reguliersbreestraat aan elkaar.

Kaartverkoop, het afhalen van op internet bestelde kaarten en het halen van gratis kaarten met de Pathé Unlimited Card vindt plaats bij een aantal kaartautomaten en aan balies.

De bioscoop heeft 13 zalen, verdeeld over drie verdiepingen, met in totaal 2415 stoelen; de grootste zaal telt 382 stoelen. Toen Pathé de Munt in november 2000 werd geopend, was het de eerste multiplex-bioscoop

Boven: Entree van Pathé De Munt aan de Vijzelstraat 15.

Links: Opengewerkte architectentekening met de 13 zalen van Pathé De Munt

in de binnenstad van Amsterdam.

In de periode 1990-2000 werden eerder dergelijke multiplexen geopend in Scheveningen, Groningen, Rotterdam, Eindhoven, Zoetermeer en Vlissingen. Het bleek dat zulke grote bioscopen een positief effect hebben op de bezoekersaantallen, vooral als ze in de binnenstad liggen. Multiplexen in

de periferie, zoals Pathé Arena, trekken daarbij een nieuw publiek aan, terwijl de opening van Pathé de Munt ten koste ging van de bezoekersaantallen van oudere, kleinere bioscopen in de binnenstad.

Het moderne gebouw werd ontworpen door Georges van Delft in samenwerking met Plan architecten en de Franse architect Christian de Portzamparc. De voorgevel kan gezien worden als een bakstenen Trompe l'oeil: als je vanuit de Vijzelstraat richting Munt naar de gevel kijkt (zie foto boven), lijkt die veel dieper dan hij in werkelijkheid is. Toch is er ook veel kritiek op de gevel van de bioscoop aan de Vijzelstraat. Bezoekers moeten schuin door een soort spelonken naar binnen.

Vorige: Op deze foto komt de voorgevel met zijn trompe l'oeil goed tot zijn recht.

Boven: Een der zalen van Pathé De Munt

Rechts: Het café.

Pathé Arena

Pathé Arena is een megaplex bioscoop in Amsterdam-Zuidoost van bioscoopexploitant Pathé. De bioscoop bevindt zich aan de Arena Boulevard 600, grenzend aan de Heineken Music Hall. Deze vestiging is qua capaciteit de grootste bioscoop in Nederland van Pathé. In 2005 trok de bioscoop al 4 miljoen bezoekers.

De bioscoop bevat 14 zalen verdeeld over 2 etages met een totale capaciteit van 3250 stoelen. De grootste zaal bezit 602 stoelen. In zaal 14 worden er ook IMAX 3D voorstellingen gegeven; het scherm in deze zaal heeft een grootte van 164 m². Kenmerkend aan de bioscoop zijn de lichtgevende trappen. De kaartverkoop is bij Pathé Arena bijna volledig geautomatiseerd: men kan kaarten kopen (of gereserveerde kaarten ophalen) bij een van de enkele ma-

chines op de begane grond. Daar heeft men ook de mogelijkheid om consumpties te pakken en deze af te rekenen bij de trappen. De bioscoop beschikt over een klimaatregeling, dit houdt in dat de temperatuur aangepast wordt aan de seizoenen.

Normaliter is de bioscoop open vanaf 11:30 u en eindigt de laatste voorstelling niet later dan 00:00 u. In het weekend zijn er ook nachtvoorstellingen in Pathé Arena en is de bioscoop al geopend vanaf 09:30 u. In deze bioscoop worden ook regelmatig evenementen georganiseerd, waaronder de terugkerende 50+ Bios en Ladies Nights.

Boven: De ambiance van Pathé Arena, de Arena Boulevard en het gelijknamige voetbalstadion daarachter.

Links: Pathé Arena, de grootste bioscoop van Amsterdam en zelfs van Nederland.

De bioscoop ligt vrijwel naast Station Amsterdam Bijlmer ArenA en is daardoor goed bereikbaar met trein, metro en (nacht)bus. Onder de bioscoop bevindt zich een parkeergarage, P6, en op loopafstand bevinden zich nog enkele parkeergarages: P9 en transferium P1.

IMAX

Naast de voorafgaande conventionele 70 mm film was het technisch afwijkende 70 mm Imax formaat de laatste ontwikkeling in Amsterdam (zie ook pag. 145). Dit is het grootste filmbeeld in gebruik, met horizontaal in plaats van verticaal filmtransport en digitaal geluid (maar ook het analoge beeld maakt inmiddels geleide-

lijk plaats voor digitale projectie). Er zijn 15 perforatiegaatjes per beeld en het frame is 3x groter dan conventionele 70 mm film en hiermee kan op een nog veel groter scherm worden geprojecteerd, zonder verlies van scherpe. Er wordt eveneens geprojecteerd met 24 beelden per seconde maar door het grotere frame is de snelheid hoger, bij conventioneel 70 mm filmtransport ongeveer 50 cm per seconde ofwel 1,8 km p/u, bij Imax ongeveer 170 cm per seconde, ofwel ruim 6 km p/u. Dit bijzondere formaat wordt vooral toegepast voor speciale Imax-producties, meestal korte documentaires voor vertoning in aparte theaters, zoals Pathé Arena.

Boven: De grote zaal waar IMAX producties vertoond kunnen worden
Rechts: De grote hal achter de entree met het buffet.

Studio K

Studio K is een bioscoop annex café-restaurant en club. Deze uitgaansgelegenheid ligt in stadsdeel Oost in de Indische buurt en is opgericht in 2007. Studio K is voortgekomen uit de bioscoop Kriterion, waar het oorspronkelijk een bioscoopzaal boven Kriterion was. Nu is de bioscoop gevestigd aan het Timorplein 62. Beide bioscopen worden volledig georganiseerd en gerund door studenten.

Studio K neemt deel aan het samenwerkingsverband Cineville.

Boven: De knusse filmzaal van Studio K

Links: De entree van Studio K

Onder: Het café.

